

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
ORTAÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI**

TÜRKİYE SELÇUKLU DEVLET ADAMI SEYFEDDİN AYABA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Barış SADAY**

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. Salim KOCA**

ANKARA- 2012

ONAY

Bariř SADAY tarafından hazırlanan "Türkiye Selçuklu Devlet Adamı Seyfeddin Ayaba" başlıklı bu çalışma 11/03/2012 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Tarih Anabilim Dalı Ortaçağ Tarihi Bilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

İmza

Unvanı, Adı Soyadı, Başkan

Prof. Dr. Salim KOCA

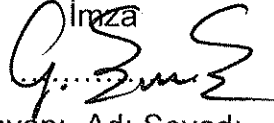
İmza

Unvanı, Adı Soyadı

Doç. Dr. Mustafa ALKAN

İmza

Unvanı, Adı Soyadı

Doç. Dr. Güray KIRPIK

ÖNSÖZ

“Türkiye Selçuklu Devlet Adamı Seyfeddin Ayaba” isimli bu çalışmamızın konusu Türkiye Selçuklu devletin kademesinde hizmet eden Emir Seyfeddin Ayaba'nın görevleri ve bu görevler neticesinde elde ettiği güç ve servetini siyasi iktidar oluşturmak için kullanması, oluşturmaktadır.

Türkiye Selçuklu tarihinin çeşitli konularında pek çok araştırma yapılmasına rağmen Türkiye Selçuklu Devleti'nde son derece önemli bir konuma sahip olmuş olan Emir Seyfeddin Ayaba ve onun faaliyetleri hakkında ayrıntılı bir çalışma bulunmamaktadır. Bu çalışmanın temel amacı Emir Seyfeddin Ayaba'nın faaliyetleri neticesinde meydana getirdiği iktidar gücü ve bu güç ile Selçuklu Sultan'ı Alâeddin Keykubad'ı baskı altına almak için faaliyetlerini ve sonunu ortaya koymaktır.

Çalışmanın ilk bölümünde, Emir Seyfeddin Ayaba'nın, etnik kökeni aldığı eğitimin yanı sıra onun kişiliği ile serveti ele alınmıştır. İkinci bölümde ise Seyfeddin Ayaba'nın Sultan I. Gıyaseddin Keyhüsrev ile Sultan I. İzzeddin Keykavus dönemlerinde üstlendiği askeri, diplomatik ve saray teşkilatıyla ilgili görevler ele alınmıştır. Üçüncü bölümde Emir Seyfeddin Ayaba'nın Türkiye Selçuklu Devleti'ndeki İktidar mücadelelerinde oynadığı roller ele alınmıştır. Çalışmanın son bölümünde Emir Seyfeddin Ayaba'nın ve onun ekibinin tasfiye edilmesi ele alınmaya çalışılmıştır.

Ortaçağ Tarihi alanında çalışmam için beni teşvik eden ve yardımcı olan Doç. Dr. Mustafa ALKAN hocama teşekkür ederim. Ayrıca bu çalışmam sırasında çeşitli yardımlarını gördüğüm arkadaşlarım olan Arş. Gör. Halim KILIÇ, Arş. Gör. İbrahim TAVUKÇU ve Gökhan YURTOĞLU'na teşekkür ederim. Elbette lisans ve lisansüstü eğitimim süresince bana daima yardım eden ve bu çalışmanın da başından sonuna kadar bana yol gösteren, yardımlarını esirgemeyen ve gerekli uyarılarda bulunan Danışman Hocam Prof. Dr. Salim KOCA'ya teşekkürlerimi bir borç bilirim. Son olarak ta maddi

ve manevi her türlü desteklerinden ötürü aileme sonsuz şükranlarımı sunmayı bir borç bilirim.

Barış SADAY
Ankara, 2012

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
İÇİNDEKİLER	iii
KISALTMALAR	v
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TARİHİ BİR KİŞİ OLARAK SEYFEDDİN AYABA

1.1. SEYFEDDİN AYABA’NIN ETNİK KÖKENİ VE EĞİTİM HAYATI.....	10
1.1.1. Etnik Kökeni.....	10
1.1.2. Eğitim Hayatı	11
1.2. SEYFEDDİN AYABA’NIN KİŞİLİĞİ VE SERVETİ.....	11
1.2.1. Kişiliği.....	11
1.2.2. Serveti.....	12

İKİNCİ BÖLÜM

SEYFEDDİN AYABA’NIN ÜSTLENDİĞİ GÖREVLER

2.1. SARAY TEŞKİLATI İÇERİSİNDEKİ GÖREVLERİ.....	15
2.1.1. Çarşnıgırlık Görevi.....	15
2.1.2. Atabeylik Görevi.....	16
2.2. SEYFEDDİN AYABA’NIN ASKERİ GÖREVLERİ.....	17
2.2.1. Alaşehir Savaşı’ndaki Görevi.....	18
2.2.2. Halep Seferi’ndeki Görevi	20
2.3. SEYFEDDİN AYABA’NIN YÜRÜTTÜĞÜ DİPLOMATİK FAALİYET ...	23

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SEYFEDDİN AYABA’NIN TÜRKİYE SELÇUKLU DEVLETİ İKTİDARI ÜZERİNDE OYNADIĞI ROL

3.1. TÜRKİYE SELÇUKLU SULTANLARININ TAHT MÜCADELELERİNDE SEYFEDDİN AYABA’NIN ROLÜ	28
3.1.1. I. İzzeddin Keykavus’un İktidar Mücadelesinde Oynadığı Rol.....	28

3.1.2. I. Alâeddin Keykubad'ın Tahta Çıkışında Oynadığı Rol	32
3.2. ALÂEDDİN KEYKUBAD'IN TAHTTAN İNDİRİLMESİ PLANINDAKİ ROLÜ	43
3.2.1. Planı Hazırlayan Koşullar.....	43
3.2.2. Planın Hazırlanması ve Uygulaması	45
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	
SEYFEDDİN AYABA İLE ONUN EKİBİNİN TASFİYESİ VE SEYFEDDİN AYABA'NIN İKTİDARININ SONU	
4.1. I. ALÂEDDİN KEYKUBAD'IN SEYFEDDİN AYABA İLE ONUN EKİBİNİ TASFİYE PLANI.....	48
4.2. SEYFEDDİN AYABA'NIN VE EKİBİNİN SONU	53
4.2.1. Seyfeddin Ayaba'nın Sonu.....	53
4.2.2. Seyfeddin Ayaba'nın Ekibinin Sonu	56
SONUÇ	59
KAYNAKLAR	61
ÖZET	68
ABSTRACT	70

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
ayn.esr.	: Aynı eser
bkz	: Bakınız
c.	: Cilt
ev.	: Çeviren
haz	: Hazırlayan
ed	: Editör
s.	: Sayfa
TTK	: Türk Tarih Kurumu
İA	: İslam Ansiklopedisi
DİA	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
Yay.	: Yayınları

GİRİŞ

Türkiye Selçuklu Devleti Melikü'l-Ümerâsı Seyfeddin Ayaba'nın kişiliği, görevleri ve iktidar üzerindeki faaliyetlerine geçmeden önce iktidar kavramı üzerinde durmak gerekmektedir. İktidar kavramının sözlük anlamı güç, kuvvet kelimelerine denk düşmektedir.¹ İktidar, toplumdaki düzenin sağlanması anlamına gelir; bunun sağlanması için ortak bir faaliyetin gerçekleştirilmesi zorunlu bir koşuldur. İktidar sahibi olmak için maddi ve soyut bazı araçlara sahip olmak gerekir.²

İktidar kavramı iki şekilde tasnif edilmiştir. Bunlardan ilki olan Sosyal İktidar, geniş anlamı ile başkalarının davranışlarını etkileyebilme ve kontrol edebilme gücü, yeteneği ve başarısıdır.³ Bir kimse veya bir grup, hâkimiyeti altındakileri kendi isteği ve düşüncesi doğrultusunda etkileyebiliyor, yönlendirebiliyor ya da belirli bir yöne doğru sürükleyebiliyorsa; hâkimiyeti altındakiler üzerinde iktidar sahibi demektir. Bu yönü ile Sosyal iktidar, devlet yöneticilerin kullandığı bir kavramdır. Çünkü Sosyal İktidar vasıtasıyla, iktidar sahibi toplumu veya görevlileri etkileyerek istedikleri amaçlara ve arzulara ulaşabilmektedir.

İkinci kavram olan Siyasi İktidar ise, tüm toplumu etkileyen ve bütün toplumu kapsama alanına alan etkileme ve yaptırım gücüdür.⁴ Bir başka deyişle siyasi iktidar, bir ülkenin veya toplumun bütününü etki altına almaktadır.⁵

Bu iki kavram arasında bazı temel farklılıklar vardır. Bunlar; kapsam farklılığı, en üstün iktidar olması açısından üstünlüğü ve kuvvet kullanma yönleri olarak adlandırılabilir. Bu farklılıklardan kısaca bahsedecek olursak;

¹ Ali Öztekin, **Siyaset Bilimine Giriş**, Ankara 2003, s. 10.

² Esat Çam, **Siyaset Bilimine Giriş**, İstanbul 1998, s. 318.

³ Ali Öztekin, **a.g.e.**, s. 10; Davut Dursun, **Siyaset Bilimi**, İstanbul 2002, s.95.

⁴ Ali Öztekin, **a.g.e.**, s. 10.

⁵ Dursun, Davut, **a.g.e.**, s.104; Esat Çam, **a.g.e.**, s. 328.

- Sosyal iktidarı kullananların etkilediği alanlar sınırlı olduğu halde, Siyasi iktidarların etkilediği alan tüm ülke halkıdır,
- Siyasi iktidar hiyerarşik yapı içerisinde en üst kademede olup üstün bir konumdadır,
- Kuvvet kullanma erki sadece siyasi iktidarın elinde olan bir güçtür, denilebilir.

İktidar kavramının işlevsellik kazanması, onu oluşturan öğelere bağlıdır. İktidar öğeleri sınıflandırıldığında iki ana başlık ortaya çıkmaktadır. İktidar öğelerinin her birisinin kendisine has işlevleri bulunmaktadır. Bu öğelerden ilki, güç ve zorlamadır. Güç ve zorlama, iktidarın temel öğesi durumundadır. Güç, en kısa tanımıyla, maddi üstünlüğü anlatır. Ancak yalın biçimiyle güç, iktidar açısından yeterli bir öğe değildir; bunun için ikinci bir öğeye, benimsenmeye ihtiyaç duyar. İktidar sadece zora dayanarak kurulamaz. İktidar sahibin üstünlüğünün ve kural koyuculuğunun diğerleri tarafından benimsenmesiyle, iktidar sahibi varlığını ve gücünü sürdürebilmektedir.⁶

İktidar sahibi, iktidarı ve kontrolü sağlamak için çeşitli tekniklerden yararlanmaktadır. Bunlar; kuvvet kullanma, ödüllendirme, propaganda ve ekonomik kaynaklar olarak sınıflandırılmaktadır:

1. Kuvvet kullanma: Yukarıda iktidarın öğeleri bahsedilirken kısaca değinildiği gibi kuvvet, diğerleri üzerinde kontrolü sağlamanın ve onları etkilemenin en önemli aracıdır. Kuvvet, fiziki bir güç şeklinde olabileceği gibi; manevi bir zorlama şeklinde de olabilmektedir. Siyasal iktidar sahibi, meşru kuvvet kullanma hakkına sahiptir. Bu kuvveti sadece kişiler üzerinde değil; kurum ve gruplar üzerinde de kullanmaktadır. Ekonomik imkânlar, kişi ve gruba güç sağlayarak insanları hâkimiyetleri altına almalarında yardımcı olmaktadır.

⁶ Esat Çam, **a.g.e.**, s. 322 – 323; Davut Dursun, **a.g.e.**, s. 98 – 99.

2. Ödüllendirme: Geleneksel yapılarda krallar veya sultanlar ekonomik kaynakları öncelikle aile üyelerine, en yakın hizmetinde bulunanlara ve yönetimdeki kullarına dağıtırlardı. İşte ekonomik imkânların bu yönde kullanımı, merkezi idareye karşı başka güç veya güçlerin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Yönetimdeki iktidar sahibinin, bir takım unvan, şeref, rütbe, makam ve ödülleri başkalarına dağıtmaları da iktidarı sağlamanın ve sürdürmenin bir yolu olarak görülmelidir. Bu sayede Siyasal iktidar, yanında bulunan kişilerin bağlılıklarını sağlayarak iktidarını sürdürebilir ve kullanabilir.
3. Propaganda: Bu yöntemle de iktidarın sağlanması ve güçlendirilmesi mümkündür. İktidar sağlamada en önemli araç meşruiyettir. Meşruluğa olan inanç, otoritenin ve iktidarın temelidir. Her otorite, iktidarı altında bulunanlar nezdinde, meşruluğu konusunda bir inanç yaratmak zorundadır. M. Weber, iktidarların meşruluğunun, geleneklerden, liderlerin karizmatik özelliklerinden, hukuktan ve rasyonel ilkelere dayanarak sağlandığını savunmaktadır. Türk tarihi, Weber'in savunduğu bu iktidar kaynaklarına uygun örneklerle doludur. Örneğin; Osmanlı sultanları tarih boyunca kadim geleneklere ve şeriata ters düşmemeye çalışmışlardır. Zira Türk toplumunda iktidarın temel kaynağı din-tanrı olarak görülmekteydi.⁷
4. Ekonomik kaynaklar: Kuvvet kullanma, ödüllendirme ve propaganda yöntemlerinin hayata geçirilmesi, iktidar sahibinin ekonomik gücüyle doğru orantılıdır. Elinde bol ekonomik kaynak bulunan iktidar sahibi, iktidarını sürdürmekte ve kullanmakta önemli avantajlar elde etmektedir.

İktidar sahibinin iktidar gücüne ulaşması bazı yollarla mümkün olmaktadır. Bu yolların başında hâkimiyet gelmektedir. Hâkimiyet ile iktidar sahibi olmanın en etkin aracı kuvvettir; insanlar korktukları için iktidara boyun eğler. Ancak korkutma vasıtasıyla elde edilen bir iktidar fazla uzun ömürlü

⁷ Davut Dursun, a.g.e, s. 100 – 102.

olmamaktadır. İkinci yol ise; itibar veya saygınlık yoluyla iktidar olmaktır. Burada ise ilk yolun tersine itaatler, korkudan dolayı olmayıp sempati ve istek neticesinde olmaktadır. Son olarak da otorite yoluyla iktidar olma yolu gelmektedir. Siyaset biliminde çok kullanılmış bir sözcük olan otorite kavramı; genellikle zorlama ve cezalandırma yoluna gitmeden, başkaları üzerinde söz geçirebilmeyi ve başkalarını etkileyebilmeyi ifade eder.⁸ Otorite en kısa şekliyle iktidar yani devleti idare etme güç ve kudreti olarak tanımlanabilir.⁹ Başka bir tanımla; otorite, meşru iktidar anlamında gelmektedir.¹⁰ Burada iktidar sahibine itaat, iktidar sahibinin sahip olduğu üstün yeteneklerin bireyler tarafından benimsenmesiyle gerçekleşmektedir. Otorite meşru bir iktidar olduğundan, burada gelen emirler muhataplarca sorgulanmadan hemen benimsenir ve böylece itaat olgusu gerçekleşir. Otorite yoluyla iktidar olmak için büyük ölçüde toplumun onayı gerekmektedir. Toplum, liderin üstünlüğünden ve farklılığından dolayı otoriteye uyar. Ancak burada, liderin kişiliğinden, karizmasından, asaletinden çok; onun yaptığı işler, bilgisi ve başarılar ön plandadır. Otorite kesinlikle propagandayla sağlanmaz. Weber, otorite sözcüğünü, efendinin sahip olduğu doğal ya da toplumsal nitelikleri belirtmek için kullanmaktadır.¹¹ Siyasi otorite bütün siyasi yapılarda görülmüş ve bu iktidar sahibinin şahsında toplanmıştır. Bunun sonucu bütün yetkileri alan kişi halk üzerinde emretme yetkisine de sahip olmuş olur. Ancak bazı durumlarda iktidar sahibi yetkileri yeteri kadar kullanamamıştır. İktidar sahibinin devlet üzerindeki etkisi göz önüne alınarak yapılan değerlendirme neticesinde güçlü otorite ve zayıf otorite diye iki kavram ortaya çıkmaktadır. Zayıf otoritelerin idaresinde olan yerlerde genellikle siyasi mücadeleler ve iç karışıklıklar hâkim iken güçlü otoritelerin idaresindeki yerlerde tam bir düzen ve disiplin hâkimdir.¹²

⁸ Ali Öztekin, **a.g.e**, s. 12.

⁹ Salim Koca, “ Sultan I. Alâeddin Keykubad’dan Sonra Türkiye Selçuklu Devleti İdaresinde Ortaya Çıkan Otorite Zafiyeti ve Emir Sadeddin Köpek’in Selçuklu Saltanatını Ele Geçirme Teşebbüsü ”, **Gazi Türkiyat Dergisi**, sayı: 7, Ankara 2010, s. 66.

¹⁰ Davut Dursun, **a.g.e**, s. 107.

¹¹ Davut Dursun, **a.g.e**, s. 102 – 103; Ali Öztekin, **a.g.e**, s. 13; Esat Çam, **a.g.e**, s. 327 – 328.

¹² Salim Koca, **a.g.m**, s. 66 – 67.

Siyasal iktidar kaynağı bakımından incelendiğinde farklı görüşler ortaya çıkmaktadır. Bunlardan ilki İktidarın kaynağını, “**insan doğasından**” aldığını belirtir; yani toplumu içten ve dıştan gelebilecek tehlikelere karşı koruma düşüncesinden aldığını söyler. Platon ve Aristoteles tarafından savunulan bu görüşe göre devlet, insanların korunmaları, temel ihtiyaçlarını karşılamaları, kendilerini gerçekleştirmeleri ve ahlâki bakımdan daha iyi olabilmeleri için araçtır. Biri diğeri ise İktidarın kaynağını toplumdaki egemen olan “**dinden veya tanrıdan**” aldığını belirtir. Bu görüşe göre siyasi otorite ya da iktidar, Tanrı'nın yeryüzündeki temsilcisidir. Bu otorite biçimine geleneksel otorite adı verilir. Yasalar kanunlar kaynağını kutsal kitaplardan gelenek ve göreneklerden törelerden alır. Birey kul olarak görülür. Devlet ise kutsaldır. Yeryüzündeki temsilci gökteki ilâhî iradeyi onun adına kullanır ve bununla adaleti ve asayîşi sağlamayı hedefler. Tanrısal kökenli iktidar Fransız devrimine kadar Türk toplumunda oldukça yaygındır. Son olarak da İktidarın kaynağını, toplumun birlikte yaşama çabasındaki “**ortak iradesinden**” aldığını belirtilir. Bu yaklaşımı savunan Hobbes, devletin var olmaması durumunda insan yaşamının nasıl bir seyir alacağını sorar ve “İnsan insanın kurdudur” der. Eğer devlet olmazsa insanlar birbirlerine zarar verirler. İnsanlar birbirlerine duydukları sevgiden dolayı değil, korktukları için ortak bir irade ya da toplumsal bir sözleşme ile bir otoriteye başvururlar.

Son olarak İktidarla ilgili bahsedilmesi gereken bir diğerk kavram egemenliktir. Egemenlik, genel kabule göre en üstün iktidar anlamında gelmektedir. J. Bodin'e göre egemenlik, sınırsız, mutlak, tek, bölünmez ve devredilemez bir iktidarı ifade etmektedir. Bu çerçevede siyasal iktidar, aynı zamanda egemen bir iktidar olarak ortaya çıkmaktadır.

İktidarı ele geçirme dürtüsü iki biçimde oluşmuştur. Açık olarak yani önderlerde ve kapalı olarak yani önderleri izleyenlerde ortaya çıkar.¹³

İktidarın biçimleri özelliklerine göre iki ana biçimde sınıflandırılmıştır. İlk sınıflandırma grubunda belirtilenler, vasıtalı ve vasıtasız iktidar biçimidir.

¹³ Bertrand Russel, **İktidar**, İstanbul 2002, s.16.

Diğer sınıflandırma neticesinde belirtilen iktidar biçimleri ise; geleneksel iktidar, yalın iktidar, perde arkası iktidar, kurumsallaşmış sosyal iktidardır.¹⁴

İktidar kavramı Eski Türk uygarlıklarında da bulunmaktaydı. Ancak bu kavram, Eski Türk toplumunun özelliklerine göre şekillenmiş olan ve kendine özgü farklılıklar gösteren özgün bir yapıdaydı. Bu toplumda iktidar, hâkimiyet kelimesi içinde kendisine yer bulmuştur. İktidar sahibi devletin başındaki yöneticiydi. Ancak bu güç, her daim iktidar sahibinin elinde olmayabilirdi. Çünkü iktidar, el değiştirerek bir başka kişi veya gruba geçebilirdi. Eski Türk toplumunda iktidar anlayışı onların yaşamlarıyla doğrudan bağlantılı olup ona uygun bir şekilde biçimlenmişti. İktidarın temel kaynağı 'ilahi' idi.¹⁵ Bununla birlikte Tanrı, iktidarı doğrudan doğruya değil; vasıtalı bir şekilde kullanmaktaydı. Türk toplumunda bu vasıta, Türk yöneticisi idi. Tanrı, bu gücü yönetici konumundaki kişi ve kişilere vermiştir. Bundan dolayı iktidar sahibi kişi de kendisine bazı özel güç ve yetenekler verildiği kanısındaydı. Bu inancı aynı şekilde halk ta paylaşmaktaydı. Bu yapı içerisindeki iktidarın içinde bazı unsurlar ortaya çıkmıştır. Bunlar; Kut, Ülüg veya Ülüş gibi güç kavramlarıdır.¹⁶

Kut kavramı, Eski Türk toplumu içerisinde son derece önemli bir kavramdır. Bu kavram, siyasi iktidarı temsil etmektedir. Türk inancına göre kut, Tanrı tarafından insanları yönetmesi için Türk yöneticisine verilmiş güç ve yetkidir. Eski Türk devletlerindeki yöneticiler de bu düşünceyle hareket ederek, Tanrı'dan aldıkları yönetme hakkı ve gücü ile toplumu idare etmişlerdir. Ancak kut, sadece bir tek kişiye verilmediği için; idarecinin iyi ve yeterli olmadığı durumlarda, bir başka kut sahibi ortaya çıkarak iktidarı kendi eline almıştır. Bu intikal, kan yolu ile aktarılmaktaydı.

Ülüg veya Ülüş kelimeleri ülemek filinden çıkan bir isim olup; pay, hisse, nasip, kısmet anlamına gelmektedir. Tanrı, ülüg veya ülüş bağıışı ile Türk ülkesinde bolluk ve bereketi artırıyordu ve bu sayede idareci, iktisadi bir

¹⁴ Esat Çam, **a.g.e.**, s. 324; Bertrand Russel, **a.g.e.**, s.33.

¹⁵ İbrahim Kafesoğlu, **Türk Milli Kültürü**, Ankara 2002, s. 248.

¹⁶ Salim Koca, **Türk Kültürünün Temelleri**, c. II, Ankara 2003, s. 66 – 67.

güçte kazanmaktaydı. İktidar sahibi de bu iktisadi bolluğu, halk ve devlet için kullanmaktaydı.¹⁷

Güç kavramı ise, yine iktidar sahibine Tanrı tarafından verilen savaş yeteneğini artırmaktaydı. Göktürk Abidelerinde bu hususta ifadeler yer almaktadır. İktidar sahibi kişi, savaşlarda elde ettiği zaferleri Tanrı'nın kendisine bahşetmiş olduğuna inanırdı. Sosyolojide, Tanrı bağışına dayanan iktidar tipine Karizmatik İktidar denilmektedir. Türk toplumunda iktidar sadece ilahi temelli olmayıp aynı zamanda kanuni bir temele de dayanmaktadır.¹⁸

Türk toplumunun İslam dünyasına dâhil olmasının ardından iktidar anlayışında da bazı değişiklikler meydana gelmiştir. Yeni bir dine girmelerine rağmen özellikle hâkimiyet anlayışı söz konusu olduğunda ise Türkler, bazı eski geleneklerini devam ettirmişlerdir. Buna göre, idare etme hakkının Tanrı tarafından Türk hükümdarına verilen ilahi bir lütuf olduğu yorumu getirilmiştir. Kut anlayışı, tamamıyla olmasa da İslamî bir veçhete bürünmüştür. Yönetme hakkının kan yoluyla bir diğer bireye geçme usulü devam etmiştir. Yeni dinle birlikte, iktidar sahibi olmak için daha önce tanımı yapılan güç, başka bir deyişle karizma, Türk toplumunda etkin bir rol oynamaya başlamıştır. Bu değişim süreci, unvanlarda kendini göstermiştir. Örneğin; Karahanlılar'ın sikkelerinde “Mevlâ Emîri'l-müminîn” (Halifenin Kölesi) ibaresini kullanmışlardır.¹⁹

Unvanlar, iktidar sahibinin gücünü ve iktidar alanını göstermektedir. Bu noktadan hareketle, İslam dünyasına geçilmesiyle beraber iktidar sahiplerine “el-Melikü'l-Maşrik ve'l-Mağrib”, “Şihâbüddeve”, “Zâhirüddavâ” “Sultan”, “es-Sultânu'l-muazzam”, “Kasım u Emirü'l-Müminin”, “Seyyid ü selâtini'l- Arabî

¹⁷ Salim Koca, **a.g.e**, s. 67.

¹⁸ Salim Koca, **a.g.e**, s. 68.

¹⁹ R. Genç, “Karahanlılar Tarihi”, **Türkler**, IV. Ankara 2002, s. 445-459; A. Özaydın, “Karahanlılar”, **DIA**, XXIV, 406; Mehmet Ali Hacıgökmen, **Türkiye Selçuklu Sultanlarının Kitabelerde Geçen Bazı Unvanları ve Bunların Selçuklu Siyasetine Yansımaları**, Konya, s. 176.

ve'l Acem ve'r-Rum ve's-Şam ve'l-Ermen ve'l-firenk" gibi unvanlar tevcih edilmiştir.²⁰

Türkiye Selçuklu Devleti de yukarıda bahsedilen iktidar kavramını içerisinde barındırmıştır. Türkiye Selçuklu Sultanları halifenin verdiği iktidar unvanlarının yanı sıra yaptıkları veya yapmak istedikleri siyasetleri ile ilgili olarak da kendilerine unvan almışlardır.²¹ Türkiye Selçuklu Sultanları, daha evvel bahsedilen iktidar kavramına göre toplumu idare etmişlerdir. İktidar sahibi olarak toplum üzerinde hâkimiyet kurmuşlar, onları yönlendirmiş ve yönetmişlerdir. Bunu yaparken de iktidar kaynağını hem ilahi bir temele hem de güce ve iktisadi temellere oturtmuşlardır. Selçuklu Sultanları iktidarı farklı şekillerde kullanmışlardır. İlk olarak Sultanlar ülkelerini doğrudan yönetmişlerdir. Selçuklu sultanlarının doğrudan yönettikleri yerler merkeze bağlı olan vilayetler ve eyaletlerdir. Bu yerlere Sultanlar ya kendi iradeleriyle idareci atamışlar ya da doğrudan hükmetmişlerdir. İkinci olarak ise Sultanlar ülkelerini vasıtalı olarak yönetmişlerdir. Bu yerler ise, hanedan üyelerine bırakılan yerler ile yabancı soy ve kültürden gelen tabi hükümdarların idaresindeki bölgelerdir. Sultanlar bu yerlere dolaylı olarak hükmetmişlerdir.²²

Türk devletlerinin sultanları ayrıca, iktidar güçlerini devlet görevlileriyle paylaşmışlardır. Türkiye Selçuklu Devletinde buna bazı yönleriyle benzeyen bir örnek olarak Seyfeddin Ayaba'nın devlet işlerinde sultanlarla çalışması gösterilebilir. Emir Seyfeddin Ayaba yukarıda bahsedilen iktidar kavramının bazı özelliklerini üzerinde taşımaktaydı. Onun taşıdığı özellikler; güç, benimsetme, karizma, itibar ve ekonomik güç olarak sıralanabilir. İktidar sahibi olması ve güçlenmesi neticesinde Seyfeddin Ayaba, ülke içerisinde etkili otorite haline gelmiştir. Sahip olduğu siyasal iktidar vasıtasıyla bir grup insanı etrafında toplamıştır. Hatta o, siyasal iktidarı elinde tutmasıyla birlikte kendi istek ve arzusuna göre insanların davranışları ve fikirlerini etkilemiştir.

²⁰ Mehmet Ali Hacıgökmen, **a.g.m**, s. 177.

²¹ Mehmet Ali Hacıgökmen, **a.g.m**, s. 186.

²² Salim Koca, **a.g.m**, s. 67.

Emir Seyfeddin Ayaba bu güç ile merkezi otoritenin üzerinde bir konuma gelerek onu gölgelemiş ve onun hareketlerini etkilemiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

TARİHİ BİR KİŞİ OLARAK SEYFEDDİN AYABA

1.1. SEYFEDDİN AYABA'NIN ETNİK KÖKENİ VE EĞİTİM HAYATI

1.1.1. Etnik Kökeni

Türkiye Selçuklu devletinin en güçlü olduğu zamanlarda yaşayan ve yaptığı faaliyetlerle Türkiye Selçuklu Devleti tarihinde önemli bir yere sahip olmasına rağmen Seyfeddin Ayaba hakkında müstakil bir ilmi araştırma yapılmamıştır.

Türkiye Selçuklu tarihinde bir döneme hükmeden Seyfeddin Ayaba'nın kökeni hakkında Türkiye Selçuklu Devleti dönemi hakkında en ayrıntılı bilgilerini sunan İbn Bibi başta olmak üzere dönemin kaynaklarında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Bu sebeple Ayaba'nın kökeni konusunda ismi üzerinden fikir yürütülerek bir sonuca varılabilir. İran Selçuklularına bağlı El Denizli'lerde Ayaba isminde birçok emir görülmüştür.²³ Bu bilgidен hareketle onun İran coğrafyasından gelmiş olabileceği sanılabilir. Bundan dolayı da onun İran kökenli bir gulâm olma olasılığı vardır. Ancak Muhammed Tapar'ın oğlunun isminin Ayaba olmasından hareketle Seyfeddin Ayaba'nın Türk kökenli olma olasılığı da bulunmaktadır.

Ayrıca Ayaba kelimesindeki Aba veya Apa eski bir Türk unvanı idi. Oğuzlarda farklı şekillerde yaygın bir kullanımı olması Seyfeddin Ayaba'nın köken olarak Türk olma olasılığını artırmaktadır.²⁴ Bunların yanı sıra kaynak eserinde geçen bilgiler ışığında Seyfeddin Ayaba'nın saçlarının uzun olması ve bunun Eski Türk geleneği olması da onun Türk kökenli bir emir olmasını kuvvetlendirmektedir. Ancak mevcut bilgiler ışığında Seyfeddin Ayaba'nın kökeni hakkında kesin yargıya varmak yanıltıcı olacaktır.

²³ Faruk Sümer, **Türk Devletleri Tarihinde Şahıs Adları - II**, İstanbul 1999, s. 700.

²⁴ Abdulkadir Donuk, **Eski Türk Devletlerinde Unvan ve Terimler**, İstanbul 1988, s. 2.

1.1.2. Eğitim Hayatı

Seyfeddin Ayaba, Türkiye Selçuklu Devleti hizmetinde önemli görevler üstlenmiş, atabeylik, çasnigirlik ve melikü'l-ümerâ unvanları almıştır. Ayaba'nın aldığı unvan ve üstlendiği görevler spesifik bir eğitimden geçmeyi zorunlu kılmaktaydı. Bu sebeple eğitim hayatı üzerinde kaynaklarda herhangi bir bilgiye rastlanılmayan Ayaba'nın Türkiye Selçuklu devleti bünyesindeki gulâmhanede eğitim almış olduğu varsayımına ulaşılabilir.²⁵

Gulâmhane eğitiminin genel kuralları dikkate alındığında Emir Seyfeddin Ayaba'nın, küçük yaşta bu eğitim merkezine girdiği, klasik bir gulam eğitiminin yaklaşık yirmi yıl olduğu göz önüne alındığında onun da uzun yıllar burada eğitim aldığı söylenebilir. Bu varsayımdan hareketle Emir Seyfeddin Ayaba'nın orta yaşlarında gulâm eğitimini tamamladığı söylenebilir. Emir Ayaba, bahsedilen eğitim sürecinin sonunda ilk önemli devlet görevi olarak sarayda çasnigirlik görevi olmuştur. Türkiye Selçuklu Devleti'nde başta Konya, Sivas, Diyarbakır olmak üzere birçok vilayette gulâmhane mevcuttu.²⁶ Emir'in bunlardan hangisinde eğitim gördüğü belirten bir bilgi bulunmamasına rağmen Seyfeddin Ayaba'nın gulâmhane eğitimi sonunda çasnigirlik gibi önemli bir göreve atanması, onun merkezde yer alan gulâmhanede eğitim aldığı önemli bir delili olarak ifade edilebilir.

1.2. SEYFEDDİN AYABA'NIN KİŞİLİĞİ VE SERVETİ

1.2.1. Kişiliği

Seyfeddin Ayaba'nın kişilik özelliklerini ortaya koyabilecek seviyede dönemsel kaynaklarda net bilgiler bulunmamaktadır. Ancak onun kişiliğini açıklayabilmek için devletteki faaliyet ve tutumları dikkate alınmalıdır. Onun

²⁵ Türk devlet teşkilatında gulam ve gulamhane hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Erkan Göksu, “ Türkiye Selçuklu Devletinde Gulâm Eğitimi ve Gulâmhaneler ”, **Nüsha Şarkiyat Araştırma Dergisi**, Ankara 2007; Speros Vryonis, “ Selçuklu Gulamları ve Osmanlı Devşirmeleri ”, **Cogito**, 2001 s. 29.

²⁶ Erkan Göksu, **a.g.m.**, s.72.

bu faaliyet ve tutumlardan çıkarılabilecek en belirgin karakteristik özellik fedakârlık ve bağlılığıdır. I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in 1196 yılında Konya tahtını terkiyle başlayan ve 1205 yılında tekrar tahta geçtiği zaman zarfında Seyfeddin Ayaba fedakârlık göstererek Gıyaseddin Keyhüsrev'in sıkıntı dolu sürgün hayatında yanında bulunmuş ve her türlü fedakârlıktan çekinmemiştir. Ayaba, Sultan Gıyaseddin Keyhüsrev naşını gördüğü vakit ağlamasında onun kişisel özelliği olan bağlılığını göstermektedir. Seyfeddin Ayaba, Sultan Alâeddin Keykubad'ın tahta çıkışı esnasında kendi can güvenliği hakkında aldığı ahidname ve Kur'an üzerine yemin ettirmesi onun sağlamcı bir özelliğine sahip olduğunu gösterebilir.²⁷

Seyfeddin Ayaba hem fedakârlık hem de bağlılık gibi özelliklere sahip olmasına rağmen ilerleyen yıllar içerisinde farklı karakteristik tavırlar sergilemiştir. Özellikle Ayaba'da, Sultan Alâeddin Keykubad'ın 1220 yılında tahta geçişiyle birlikte net bir şekilde iktidar ve güç hırsı görülmeye başlamıştır. Bunun yanı sıra Ayaba büyük bir servet elde etmiştir ki bu da onun servete karşı bir tutkusu olduğunu gösterebilir. Ayaba'nın bu özellikleri daha önce mevcut olsa bile bilgi yetersizliğinden dolayı tespit edilebilmemiştir. O, bu özellikleri ile çelişki ve karmaşık bir karakter ortaya koymuştur.

1.2.2. Serveti

Seyfeddin Ayaba'nın Türkiye Selçuklu Devleti yönetimi üzerindeki etkinliğinin önemli kaynaklarından birisi serveti olmuştur. Çünkü Ayaba'nın serveti, Ortaçağ dünyasında birçok ülkenin sultanını kışkırtacak ve rekabet edebilecek düzeydeydi. Meselâ, Sultan'ın mutfağında saray görevlileri için günde 30 baş koyun kesilirken; Melikü'l-Ümerâ Seyfeddin Ayaba'nın mutfağında adamları için 80 veya 100 baş koyun kesilmekteydi.²⁸

²⁷ İbn Bibi, *El Evamirü'l-Ala'ıye Fil'l-Umuri'l-Ala'ıye (Selçuk Name)*, C.I, Çev: Mürsel Öztürk, Ankara, T.C Kültür Bakanlığı Yayınları, 1996, s. 76,131,224.

²⁸ İbn Bibi, *a.g.e*, s. 283.

Emir Seyfeddin Ayaba, diğer emirleri kendisine bağlamak için emirlere bol bol hediyeler vermiş ve bağışlar da bulunmuş, onlar için eğlence meclisleri tertip ettirmiştir. Seyfeddin Ayaba'nın servetini, siyasi nüfuzunu genişletmek amacıyla bu suretle kullandığı belirtilebilir. O, devlet içersindeki diğer emirlerin büyük bir bölümünü etrafında toplayarak kendi liderliğinde, iktidar sahibini baskı altına almayı amaçlayan bir güç odağı oluşturmuştur.

Onun hayatında görülen gösteriş ve şatafat, İslamiyet'in getirdiği mütevazılık ve sadelikle çelişir durumdaydı. Fakat o, lüksten ve gösteriştten hiçbir zaman vazgeçmedi. Sofrasında kızarmış keklik eti, ne yazın ne kışın asla eksik olmazdı. Yapılan işlerde ihmal ve eksiklik gördüğü zaman da, en şiddetli şekilde tepkisini gösterirdi. Emir Seyfeddin Ayaba'nın serveti ve gösterişi hakkında İbn Bibi'den şu bilgileri vermektedir: *“Emir, mutfağında, her gün 100 baş koyunun tüketildiği meclis ve sofrta takımlarının tamamı işlemeli altından ve gümüşten olan, giyecek ve yiyeceklerine çok titiz davranıp lükse kaçan, en yeteneksiz şaire ve en küçük ziyaretçisine dahi bin dinardan aşağı bağışta bulunmayan, alışkanlıklarından vazgeçmeyen ve yapılan bir şeyde eksiklik ve ihmal gördüğü zaman her zaman tepki gösteren biriydi. Onun hakkında şu hikâye anlatılır: Şiddetli bir soğğun, dondurucu bir kışın hüküm sürdüğü, zemherinin şiddetinden ve dondurucu soğuktan ateş küresinin (güneş) nefesinin tıkandığı bir sırada sofrasında kızarmış kekliğin eksik olduğunu görünce hemen buyruğu üzerine sofrta sorumlusunu (han-sâlar)²⁹ hazır ettiler. O, ona hiç duymadığı ağır sözler söyledi. O zaman sofrta sorumlusu, “Şiddetli soğuktan buzun fazlalığından avcılar ava çıkamadılar” cevabını verince derhal şehri arayıp keklik bulsunlar. Eğer bundan sonra sofrada keklik görmezsem, o cahil başına ne geleceğini sen düşün, diye*

²⁹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Devleti Teşkilatına Medhal**, Ankara 1988, s. 36 Bazı lügatlerde çaşnigir ile hansalar kavramlarının bir olduğu zikredilmektedir. Siyasetname'de ise çaşnigir hansalar'dan ayrıdır. Bu ikincisi aşçı başıdır. Çaşnigirler ziyafetlerde hizmet ederlerdi. Selçuklu mutfaklarına lazım olan malzemeyi hansalar'ın tedarik ettiği Selçukname'nin bir kaydından anlaşılmaktadır.

*çıkışıdır.*³⁰ Emir'in serveti onu Selçuklu Sultanı'na rakip haline getirmiş, hatta Seyfeddin Ayaba'nın serveti, sultanı kıskandıracak kadar yüksek bir seviyeye ulaşmıştır. Emir'in, güç ve servetinin ulaştığı son noktada devlet işlerinde tek ve en yetkili kişi konumuna geldiği söylenebilir.

Yukarıdaki bilgilerden anlaşılacağı üzere Emir Seyfeddin Ayaba hem oldukça güçlü bir konuma hem de büyük bir servete sahiptir. Bu serveti, yapmış olduğu görevler münasebetiyle almış olduğu armağanlar vasıtasıyla topladığı düşünülebilir. Ancak, kendi gücü artıkça ve ülke üzerinde önemli kararlar alabilecek konuma geldikçe, farklı yollarla da bu servetini sağlamış olabilir. Çünkü Ortaçağlarda bu boyutta servete ulaşmak oldukça zordu. Ancak eldeki verilerin yetersizliği bu konuya tam bir olarak bir tespit imkânı vermemektedir.

³⁰ İbn Bîbî, **a.g.e.**, s. 222; Salim Koca, "Selçuklu İktidarının Belirlenmesinde Rol Oynayan Güçler ve Alâeddîn Keykubâd'ın Türkiye Selçuklu Tahtına Çıkışı", **Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, Konya, 2009, s.21.

İKİNCİ BÖLÜM

SEYFEDDİN AYABA'NIN ÜSTLENDİĞİ GÖREVLER

2.1. SARAY TEŞKİLATI İÇERİSİNDEKİ GÖREVLERİ

Seyfeddin Ayaba, Selçuklu saray teşkilatı içerisinde olan çeşitli görevlerde bulunmuştur. Emir Ayaba, Sultan I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in yanında 1196 yılından 1211 yılında Sultan'ın ölmesine kadar olan süre zarfında iki farklı görevde bulunmuştur. Seyfeddin Ayaba, bu görevleri farklı mekânlarda ve farklı zaman dilimlerinde gerçekleştirmiştir.

2.1.1. Çaşnigirlik Görevi

Seyfeddin Ayaba'nın ilk aldığı görev çaşnigirlik olmuş ve bu görev ile aldığı unvanı ömrünün sonuna kadar kullanmıştır. Sarayda hâciblik ve üstâdüddârlıktan sonra gelen çaşnigirlik, hükümdarın sofracılığı idi. Ümeradan olan çaşnigirler âmirine de Emir-i Çaşnigir denilirdi. Bu görevli, bizzat hükümdar sofrasını kontrol ederdi ve usul gereği Sultan'ın önüne konacak yemeğin tadına bakardı. Buradaki maksat, Sultan'ın yemeğinin zehirli olup olmadığını kontrol etmektir. Bundan dolayı çaşnigirlerin, son derece itimada şayan saray erkânlarından olmaları lazımdır. Çaşnigirler arasında, yetişerek büyük kumanda heyetine dâhil olmuş ümeralar bulunmaktadır. Bunlar şöhretlerine binaen çaşnigir unvanını muhafaza etmişlerdir.³¹ Seyfeddin Ayaba da farklı görev ve unvanlara nail olmasına rağmen, kaynaklarda da geçtiği üzere çaşnigirlik unvanını muhafaza etmiştir. Seyfeddin Ayaba, çaşnigirlik görevindeki başarısı ile Sultan Gıyaseddin Keyhüsrev'in güvenini kazanmıştır. Bu durum, onun devlet erkânı içerisindeki itibarını ve etkisini güçlendirerek oldukça önemli bir devlet adamı olmasına yardımcı olmuştur.

³¹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 80 – 81.

Emir Seyfeddin Ayaba'nın bu göreve ne zaman başladığı konusunda elimizde net bir bilgi olmamakla birlikte, bu görevin onun aldığı ilk görev olması sebebiyle ayrıca gulâm eğitimini tamamlamasının ardından bu göreve atanmış olması kuvvetle muhtemel olduğundan Gıyaseddin Keyhüsrev'in ilk saltanatı döneminde başlamış olduğu tahmin edilebilir.

Sonuç olarak, yukarıda verdiğimiz bilgilerden anlaşılacağı üzere Emir Seyfeddin Ayaba, itaat ettiği Sultan Gıyaseddin Keyhüsrev'e birçok görevle hizmet etmiştir. Emir Çaşnigir, kendisine verilen bütün görevleri yerine getirerek kendisine gösterilen güveni ve itibarı boşa çıkarmamıştır. Bu görevler ayrıca, onun hem servetindeki artışa hem de etkin bir siyasal iktidar gücü elde etmesine katkı sağlamıştır. Onun ileride ortaya çıkan büyük servetinin ve gücünün temel kaynaklarını bunlar oluşturmuş olabilir.

Ayaba, Çaşnigirlik görevini Gıyaseddin Keyhüsrev'in saltanatı süresince devam etmiştir. O, bu görevde başarılı olmuş ve güvenilir bir devlet adamı olduğunu göstermiştir. Seyfeddin Ayaba hem Sultan'ın sofrasıyla başarıyla ilgilenmiş hem de Sultan'ın herhangi bir zehirlenme gibi bir olayla karşılaşmasını engellemiştir. Bu durum Seyfeddin Ayaba'nın çaşnigirlik görevinde başarılı olduğunu göstermektedir.

2.1.2. Atabeylik Görevi

Emir Seyfeddin Ayaba'nın ifa ettiği görevlerden birisi meliklerin atabeyliği hizmetidir. Mehmet Zeki Pakalın, Atabey kelimesini Selçuki vezirlerine verilen unvan olarak tanımlamaktadır. Pakalın, ata ile bey kelimelerinin birleşmesinden meydana gelen bu terkinin manasını beybaba olarak açıklamıştır. Bu terkip Türkçe olduğu halde, Arap ve Acem tarihçileri bu kelimeyi atabek suretinde kaydetmişlerdir. Unvan, Farişi kaidesiyle ise "atabegân" suretinde cemilendirilmiştir. Selçuklu hükümdarları oğullarına harp ve siyaset işlerini öğretmek için ümeradan birini muallim tayin ederlerdi.

Bunlara “atabey”³² denilirdi. Bunlar, sonra bir vilâyete vali olurlar ve müstakil olarak hükümet ederlerdi. Fakat eski metbularına hürmeten atabey unvanıyla iktifa eylerlerdi. XII. ve XIII. asırlarda birkaç atabey hükümeti teşekkül etmiştir.³³

Seyfeddin Ayaba, Sultan Gıyaseddin Keyhüsrev’in İstanbul’daki 1196 yılında başlayan sürgün hayatı sırasında şehzadeler İzzeddin Keyhüsrev ve Alâeddin Keykubad’ın atabeyliğini yaptı. Emir Seyfeddin Ayaba, Gıyaseddin Keyhüsrev’in sürgün hayatı sırasında yanında bulunan meliklerin eğitimleriyle ilgilenmiş, Melik Keykavus ile Keykubad’ın oradaki eğitim ve öğrenimlerini yaptırırken boş vakitlerinde de onları deniz ve karada ava çıkarmıştır.³⁴ Emir Ayaba, bu görev ile tahmini Sultan’ın sürgün hayatı sürdürmüştür ki bu süre dokuz yıl civarında bir zamandır. Meliklerin yetiştirilmesinde tek sorumlu olan Seyfeddin Ayaba, sürgün hayatı boyunca onların eğitimlerinin yanında bakımlarıyla meşgul olmuştur.³⁵

Seyfeddin Ayaba, Sultan Gıyaseddin Keyhüsrev hizmetinde yaptığı bu görevde de başarılı olmuştur. Nitekim 1196 yılından 1205 yılına kadar uzayan sürgün hayatında Seyfeddin Ayaba, Meliklerin her şeylerinden sorumlu olmuştur.

2.2. SEYFEDDİN AYABA’NIN ASKERİ GÖREVLERİ

Seyfeddin Ayaba, saray içerisinde hizmet ettiği gibi Türkiye Selçuklu Devletinin yaptığı bazı savaşlarda da hizmet etmiştir. İbn Bibi’deki bilgiler

³² İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s. 78 Büyük Selçuklularda olduğu gibi Anadolu Selçuklularda da şehzadeler küçük yaşta iken devlet işlerinde yetişmek üzere atabeg veya lala ismi verilen güvenilen devlet adamlarından birinin gözetimi altında bir eyalet veya vilayete gönderilirdi. Daha sonra Selçuklularda şehzade atabegliği ile beraber daimi bir vazife olarak hükümdar atabegliği meydana gelmişti; fakat bu hükümdar atabeglerinin mutlaka hükümdarı yetiştirmiş olmaları icap etmez ve sultan kimi uygun görürse atabegliğe onu tayin ederdi; atabeglerin kabineye dâhil oldukları Selçuk namelerinde görülmektedir. Atabeglerin emirlerden yani ordu komutanlarından olması lazımdı. Bunlar devlet işlerinde önemli rol oynamışlardır.

³³ Mehmet Zeki Pakalın, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, I-III, İstanbul 1971, s. 102.

³⁴ İbn Bibî, **a.g.e.**, s. 76.

³⁵ İbn Bibî, **a.g.e.**, s.287.

işğında onun Türkiye Selçuklu Devleti'nin iki askeri harekâtında görev yaptığı söylenebilir. Bunlardan ilki; Sultan I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in 1211 yılında Alaşehir harbidir. Onun, bu harpte hangi görevde olduğu bilinmemektedir. Onun ikinci askeri görevi ise; Sultan I. İzzeddin Keykavus'un 1218 yılında yaptığı Halep seferidir. O, bu seferde Melikü'l-Ümerâ³⁶ olarak görev yapmıştır.

2.2.1. Alaşehir Savaşı'ndaki Görevi

Gıyaseddin Keyhüsrev'in Karadeniz, Akdeniz kıyıları ve Ermeniler aleyhinde kazandığı zaferler İznik İmparatoru Th. Laskaris ile aralarını açmıştır. Laskaris, Gıyaseddin Keyhüsrev kontrolündeki Selçuklu devletinin bu ilerleyişinden endişe duymaktaydı. Bunun yanı sıra Selçuklu devletinin Latinlerle anlaşması ve III.Alexios'un Sultan Gıyaseddin Keyhüsrev'in yanında bulunması da Laskaris'in endişesini artırmaktaydı. III. Alexios damadı Laskaris'i Sultan'a şikâyet etmesi ile Laskaris'in yıllık haracını göndermemesini Sultan Gıyaseddin Keyhüsrev'i memnun etmemiştir. Karşılıklı endişe ve memnuniyetsizlikten ötürü 1211 yılında iki ülke karşı karşıya gelmiştir. Türkiye Selçuklu Sultanı Gıyaseddin Keyhüsrev ile İznik İmparatoru Laskaris ordularını hazırlatarak Alaşehir hududunda karşılaşmışlardır. Savaş neticesinde Sultan Gıyaseddin Keyhüsrev şehit olmuştur.³⁷ Bu durum Selçuklu ordusunun dağılmasına ve bozguna

³⁶ Mehmet Zeki Pakalın, **a.g.e.**, s. 217 Melikü'l-Ümerâ kavramı, Selçuk ordularının genel kumandanı biçiminde tanımlanabilir. Anadolu Selçukluları döneminde, vezirlikten sonra naiplik, melik-ül ümeralık, atabeylik ve pervanelik devletin en önemli görevleriydi.

³⁷ I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in Alaşehir Savaşı'nda şehit edilmesi konusunda dönemin kaynaklarında farklı anlatımlar mevcuttur. Çağdaş Bizans kroniği Akropolites'te Sultan'ın şehit edilmesi şöyle tasvir edilmektedir; “ Sultan Gıyaseddin Keyhüsrev savaş alanında gezerek Laskaris'i aramaya başlamıştır. Savaş alanında bulunan bir asker İmparator'un güç durumda olduğu yeri Sultan Gıyaseddin Keyhüsrev'e gösterdi. Sultan derhal saldırıya geçti ki kendi bedensel gücüne güvenmekteydi. Bizans kaynaklarında Sultan Gıyaseddin Keyhüsrev'in bizzat atını İmparator Laskaris'in üzerine sürerek ona saldırıp bir darbe ile Laskaris'i atından yere düşürdü. Muhafızlar saldırmak için harekete geçecek iken Sultan Gıyaseddin Keyhüsrev, hasmına dokunmamalarını emretmiştir. Fakat atından düştüğü halde yaralanmamış bulunan Laskaris, derhal ayağa kalkmış ve Sultan Gıyaseddin Keyhüsrev'in atının ayaklarını keserek onu düşürmüştür.”; Akropolites, Akropolites, Georgios, **Vekayinâme**, Çev: Bilge Umar, İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2010, s. 29-30 Akropolites yazdığı vakayinamesinde, Gıyâseddin Keyhüsrev'in düşüşünü tasvir ederken “ bir kulenin devrilişi gibi ” cümlesini kurmuştur.

uğramasına sebep olmuştur.

Seyfeddin Ayaba'nın bu sırada tam olarak nerede ve hangi görevde olduğu bilinmemektedir. Bunu tam olarak söylemek için yeterli bilgi bulunmamaktadır. Kaynaklar Seyfeddin Ayaba görevi hakkında açık değildir. Ancak Ayaba'nın, Sultan'ın savaş öncesi görüş alışverişinde bulunduğu emirler arasında olduğu kuvvetle muhtemeldir.

İbn Bibi'ye dayanılarak Seyfeddin Ayaba'nın esir düşen ümera arasında yer almasından dolayı onun bu savaşta ön cephede mücadele ettiği söylenebilir.³⁸

Savaşın sonunda esir edilmiş olan Seyfeddin Ayaba, Sultan'ın şehit olduğunu görünce çok üzülen gözyaşı dökmüştür. Laskaris, Seyfeddin Ayaba'nın bağlarını çözdürerek onu teselli etmiştir. Laskaris, Gıyaseddin Keyhüsrev'in naşını, Alaşehir'de bulunan Müslümanların yardımıyla muvakkat olarak, İslam mezarlığına defnettirdi.³⁹ Seyfeddin Ayaba'nın,

Sultan Gıyaseddin Keyhüsrev atından düştükten sonra kimsenin açıklayamayacağı şekilde öldüğünü de nakletmiştir. İbn Bibi ise; 'Sultan bizzat atını İmparator üzerine sürerek onu bir darbe ile yere düşürmüştür. Muhafızlar hücumu geçmek istedilerse de Sultan hasmına dokunmamalarını emretmiştir. Fakat atından düştüğü halde yaralanmamış bulunan Laskaris, derhal ayağa kalkarak sultanın atının ayaklarını kesmiştir,' der. Daha evvel bahsedildiği üzere Akropolites'e göre, Gıyâseddin Keyhüsrev " bir kulenin devrilişi gibi " atından düşmüş ve o anda ölmüştür. İbn Bibi ise farklı olarak bir olay belirtmektedir: 'Cereyan eden savaşta silâhlarını kuşanan ve miğferini giyen Sultan " dağ gibi atının " üstünde merkeze doğru hücumu geçerek Laskaris'in üzerine atıldı ve bir kılıç darbesi ile onu atından yere düşürdü. Muhafızlar saldırıya geçerken, Sultan onun öldürülmesine müsaade etmedi ve hasmını atına bindirdi. Mağlûp düşman ordusu kaçarken, Türkler takibe veya yağmaya giriştikleri için Sultan Gıyaseddin Keyhüsrev'i yalnız bırakmışlardı. Bu sırada Sultan'ın arkasından yaklaşan bir Frank askeri, ilk fırsatta Sultan'ın üzerine atılarak onu orada şehit etmiş ve koşarak kaçış halinde bulunan Bizans askerlerine hâdiseyi haber vermiştir.' Münecimbaşı ise olay; 'Gıyaseddin Keyhüsrev savaş alanında tek başına kalarak iki orduyu arkadan seyrediyordu. Bir Frank askeri, Sultan'ın arkasından yanaşarak saldırdı ve Sultan'ı öldürdü. Frank askeri, öldürdüğü kişinin kim olduğunu bilmeden Sultan'ın üzerindeki her şeyi aldı ve oradan uzaklaştı. Laskaris, bu Frank askerinin elindeki eşyaların Sultan'a ait olduğunu fark etmiş ve bunları nereden aldığını askerden öğrenerek adamlarını yanına almak suretiyle Sultan'ın naşının yanına gitmiştir İbn Bibi, **a.g.e.**, s. 130 – 131.

³⁸ İbn Bîbî, **a.g.e.**, s. 131.

³⁹ İbn Bîbî, **a.g.e.**, s. 130 – 131; Münecimbaşı Ahmet bin Lütfullah, **Karahanlılar ve Anadolu Selçukluları**, İstanbul, Türkiye Basımevi, 1939, s. 29; Ahmet Bin Lütfullah, **Câmiu'd-Düvel: Selçuklular tarihi**, c. I-II, Yay: Ali Öngül, İzmir, Akademi Kitabevi, 2001, s. 39 – 40; O. Turan, **Selçuklular Zamanında Türkiye**, İstanbul, Ötüken Yayınları, 2004, s. 289 – 290; J. Freely, **Storm On Horseback: The Seljuk Warriors of Turkey**, London-New York, 2008, s. 65; Claude Cahen, **Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türkler**, ter: Yıldız Moran, İstanbul, E Yayınları, 2008, s. s. 67.

Sultan Gıyaseddin Keyhüsrev'in ölümüne üzülmesi; onun tamamen Sultan'a duyduğu bağlılık, sadakat ve gönül birliğindedir.

Seyfeddin Ayaba'nın esir düşmesi ve Sultan Gıyaseddin Keyhüsrev'in ölürülmesi ile sonuçlanan Alaşehir Savaşı tarihi kaynaklardan elde edilen bilgiler ışığında 1211 yılında vuku bulmuş olduğu anlaşılmaktadır.

2.2.2. Halep Seferi'ndeki Görevi

I. İzzeddin Keykavus, Melik Zahir'in ölümü sonrasında onun oğlu Melik Aziz'in çok küçük olması sebebiyle bu toprakları Selçuklu devletine katmayı amaçlamaktaydı. Ayrıca Halep'deki görevlilerin bir kısmı Selçuklu sultanına bağlanmayı kendi düşüncelerine uygun buluyor ve onu Halep'e davet ediyorlardı. Bu münasebetle de sultan bu çocuğa atabeg ve Halep'e hâkim olmak amacıyla Sumeysat hükümdarı Melik Efdal'ı tayin etmek istiyordu. İzzeddin Keykavus bu amaç ile hareket ederek Melik Efdal'ı davet etti. Aralarında yapılan anlaşmaya göre, Halep alınıp Melik Efdal'a bırakılacak; o da sultanın itaatinde kalarak hutbede ve sikkede onun adı olacak; Halep'ten sonra da Melik Eşref elinde bulunan Urfa ve Harran vilâyetleri de Sultan İzzeddin Keykavus'a ait olacaktı. Bu esaslar üzerinde âhidde bulundular. Sultan İzzeddin Keykavus ordusunu bu sefer için hazırlatarak hareket geçti. Melik Efdal da askerleri ile birlikte sultana iltihak etti. Elbistan'a varan sultan, oradan Merzubân, Rab'ân ve Tel-bâşer yolundan ilerledi ve adı geçen kaleleri alındı. Ra'bân Melik Efdal'a teslim edilince halkın memnuniyeti arttı. Fakat sultan Tel-bâşer'i Emîr Nusretüddin'e teslim edince onun niyetinden ve Halep'i de bizzat sultanın kendi hesabına almak istediğinden endişeye başladı; muhalifler de Selçuklu sultanı aleyhinde propagandaya giriştiler. Melik Efdal, Eyyubilerin tarafına geçerek, son oyununu oynamıştı.

Melik Azîz'in atabeği olan Şahâbeddin Tuğrul, Melik Eşrefe mektup yazarak İzzeddin Keykavus'un Halep'e doğru ilerlediğini, halkın Melik Efdal'a temayülü dolayısıyla şehri ona teslim edeceklerini bildiriyor ve bizzat ona

yardım etmesini istiyordu. Melik Eşref Halep'e doğru ilerlerken, İzzeddin Keykavus de Menbic'i almaya ilerlemekteydi.

İzzeddin Keykavus, üzerine Melik Eşref'in ordusuyla gelmesinden dolayı Ermeni seferinde olduğu gibi ordusunu kuvvetlere ayırmıştır. Sultan İzzeddin Keykavus önce, yaş itibarıyla seksenlere gelmiş, oldukça tecrübeli bir asker olan Emir-i Meclis Mübarizeddin Behramşah'ın emrine dört bin kişilik bir öncü kuvvet verdi. Sultan, ayrıca dört bin kişilik başka bir ordu hazırlatarak onu da Seyfeddin Ayaba'nın komutasında destek birliği olarak Mübarizeddin Behramşah'ın arkasından gönderdi. Sultan ise on dört bin süvariyle birlikte merkezden Melik Eşref'in üzerine hareket etmiştir.⁴⁰ Bu sırada Mübarizeddin Behramşah, Şam ordusuna yaklaşınca Sivas ellibaşlardan⁴¹ Mahmut Alp adında tanınmış olan birinin emrine bin kişilik kuvvet vererek onu Şam ordusunun gücü hakkında bilgi toplaması için tepeye yolladı. Mahmut Alp tepeye giderek Şam ordusunu gözetledi ve ordu hakkında bilgi toplayarak Mübarizeddin Behramşah'ın yanına geldi. Mahmut Alp, dört bin kişilik kuvvete sahip olan Şam ordusunun önüne çıkmanın akıllıca olmadığını ve Ayaba ile merkezdeki Sultan İzzeddin Keykavus'a haber göndermenin daha uygun olacağını Behramşah'a söyledi. Ama Mübarizeddin Behramşah, bu bilgilerin ve tavsiyelerin hiçbirini dikkate almadı.⁴²

Mübarizeddin Behramşah, bütün kuvvetlerinin saldırıya geçmesini emretti. Selçuklu öncü kuvvetleri ile Melik Eşref'in emrinde bulunan Eyyubi ordusu, Halep ve Menbic arasında bulunan Muzaa vadisinde karşı karşıya geldiler. Mübarizeddin Behramsah ilk çarpışmada galip geldi; zafer haberini bir ulak ile hemen Seyfeddin Ayaba'ya haber verdi. Melik Eşref komutasındaki Eyyubi ordusu dağılmaya başlamıştı. Ancak bu sıralarda

⁴⁰ İbn Bîbî, **a.g.e**, s. 209; Ahmet bin Lütfullah, **a.g.e**, s. 54; O. Turan, **a.g.e**, s. 317; Salim Koca, **Sultan I. İzzeddin Keykâvus**, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 1997, s. 57.

⁴¹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **a.g.e**, s. 102 Anadolu Selçuklu ordusunun asıl mühim kuvvetini tımarlı sipahi teşkil ediyordu. Bunlar ocazade yani babadan oğla geçmek suretiyle işleyen ve devletin en esaslı konumundaki Türk askerleri idiler. Bu askerlerin ellisi bir müfreze teşkil etmek üzere mıntika ellibaşı ismi verilen kumandanlar maiyetinde müteaddit kısımlara ayrılmıştır.

⁴² İbn Bîbî, **a.g.e**, s. 209 – 210; O. Turan, **a.g.e**, s. 317.

Melik Eşref'in beylerinden biri tarafından, bir Selçuklu sipahisinin esir edilmesi üzerine bu sipahiden Selçuklu ordusunun öncü güç olduğu, asıl Selçuklu kuvvetlerinin oldukça uzak bir mevkide olduğu yönünde bilgiler öğrenilmiştir.⁴³

Selçuklu ordusu hakkındaki bilgileri öğrenen Melik Eşref, dağılmış durumdaki ordusunu tekrar toparlayarak öğrenmiş olduğu bu bilgileri ordusuyla paylaşmıştır. Melik Eşref'in ordusu bunun üzerine hızla karşı saldırıya geçmiştir. Ancak, Behramşah, yağmaya dalmış olan kuvvetlerini toparlayıp karşı saldırıya geçememiş, nihayetinde çarpışmalar sonucunda her iki kuvvetten pek çok adam ölmüştür. Savaşın gidişatını değiştiren bu saldırı üzerine zor durumda kalan Behramşah, Seyfeddin Ayaba'ya bir haberci göndererek durumunu bildirerek yardıma yetişmesini istemiştir.⁴⁴

Seyfeddin Ayaba ise yanına gelen habercinin bildirdiklerine inanmayarak *"Bu adam yalan söylüyor, daha önce düşman kaçtı diye haber göndermişti. Şimdi de yardım istiyor. Eğer savaşı ve mücadeleyi biz yapar, o muzaffer olup amacına ulaşırsa, o zaman dünyaya (Emir-i Meclis) Şam ordusunu yendi haberi yayılır."* diye düşündü.⁴⁵ Ayaba'nın bu tutumu, devlet adamları arasındaki rekabetin oldukça yüksek olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Bu rekabet o kadar yüksek bir hal almıştır ki hem devlet hem de çarpışan askerler için durumu kritik bir noktaya getirmiştir.

Seyfeddin Ayaba bu yardım talebine hem cevap vermemiş hem de Sultan İzzeddin Keykavus'u durumdan haberdar etmemiştir. Behramşah beklediği yardımı alamayınca, Melik Eşref'in ordusu karşısında bozguna uğramıştır. Kendisi ve ordusundaki önemli beylerin bir kısmı düşmana esir düşmüştür. 1218 yılında gerçekleşmiş olan bu olay, Türkiye Selçuklu Devleti

⁴³ İbn Bîbî, **a.g.e**, s. 210; İbnül Esir, İbnül Esir, **el-Kamil fi't-Tarih**, çev: M. Beşir Eryarsoy, Redaktör Mertol Tulum, İstanbul, Bahar Yayınları, 1986, s. 308; Ahmet bin Lütfullah, **a.g.e**, s. 54; Salim Koca, **a.g.e**, s. 57.

⁴⁴ İbn Bîbî, **a.g.e**, s. 211; Abul Farac, **Abu'l Farac tarihi**, çev: Ömer Rıza Doğrul, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 1987, s. 500 – 501.

⁴⁵ İbn Bîbî, **a.g.e**, s. 211.

için tam bir başarısızlıktı.⁴⁶

2.3. SEYFEDDİN AYABA'NIN YÜRÜTTÜĞÜ DİPLOMATİK FAALİYET

Sultan I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in 1207 yılındaki Alaşehir savaşı sırasında ölmesi üzerine ümera kimin tahta geçeceği konusunda görüşmek üzere toplanmıştı. Burada bazı emirler Sultan'ın üç oğlu arasında kura çekilmesini ve kurada çıkan Melik'in tahta oturarak hükümdar olmasını münasip görmüşlerdir. Ancak bu fikre Maraş Meliki olan Emir Nusretü'd-din itiraz etmiş ve büyük kardeş olan İzzeddin Keykavus'un tahta geçmesinin daha uygun olduğunu belirtti. Emir Nusretüddin'in görüşü, diğerine göre daha uygun bulunarak ittifakla kabul edilmiştir. Süratle harekete geçen ümera, İzzeddin Keykavus'u Kayseri'ye getirerek burada tahta geçirmiştir. Saltanat tahtına oturan Sultan İzzeddin Keykavus, ümeraya üç gün boyunca hil'atlar ve memuriyetler vermiştir.⁴⁷

Sultan İzzeddin Keykavus'un saltanat tahtına cülus ettiğini işiten Laskaris, barış yapmak istemiştir. Laskaris, bu esnada Sultan ile nasıl muhabere edeceğini, özrünü nasıl dile getireceğini ve ne yapması gerektiğini düşünmekteydi. Bununla birlikte, eğer Sultan özrünü kabul etmezse nasıl bir yol izleyeceği konusunda da düşünmüş ve yakın çevresiyle görüş alışverişinde bulunmuştu. Onlara göre, öncelikle Alaşehir Savaşından bu yana esir olan Seyfeddin Ayaba esaretten salıverilmeli, Sultan'a gönderilecek olan elçilik heyeti aracılığıyla pek çok hediye gönderilmeli ve Emir Ayaba'nın ümeradan olması hasebiyle, Sultan nezdinde arabuluculuk yapması istenmeliydi. Ancak, onlar her ihtimale karşı barış teklifi kabul edilmediği takdirde, savaşa hazırlanmak gerektiğinin de Laskaris'e bildirmişlerdir.⁴⁸

⁴⁶ İbn Bîbî, **a.g.e.**, s. 211; Ahmet bin Lütfullah, **a.g.e.**, s. 54; O. Turan, **a.g.e.**, s. 317.

⁴⁷ İbn Bîbî, **a.g.e.**, s. 132 – 133.

⁴⁸ İbn Bîbî, **a.g.e.**, s. 151; Ahmet bin Lütfullah, **a.g.e.**, s. 44.

Laskaris, bu fikri uygun bulmuştur. İlk önce çeşit çeşit kıymetli hediye hazırlatmış ve hitabetiyle ünlü birini elçi olarak seçtirmiştir.⁴⁹ Laskaris, Sultan İzzeddin Keykavus ile arasını düzeltirse; bu kişiye bol ihsanlarda bulunacağına dair vaatlerde bulundu. Laskaris, barış istediğine dair Sultan'a bir mektup hazırlattı ve bunu elçiye verdi. İkinci olarak Laskaris, Seyfeddin Ayaba'yı hapisten çıkarttı, ona iltifatlarda bulunarak gönlünü aldı. Laskaris, Emir'den iki ülke arasında arabuluculuk yapmasını istedi. Seyfeddin Ayaba, barışı sağlayacağı konusunda Laskaris'e teminat verdi. Laskaris, ondan ve heyetten; Alaşehir Muharebesinden dolayı özür dilediğini, Sultan'ın babası Gıyaseddin Keyhüsrev'in ölümünün kendi emriyle olmadığını ve anlaşma yolu bulmak isteğinde olduğunu Sultan'a bildirmelerini istedi. Seyfeddin Ayaba, hazırlanan elçilik heyeti ile birlikte yola çıktı. Ayrıca Laskaris, Sultan'a büyük hediyeler gönderip itaatini arz etmeyi de planlamıştı. Hududa gelindiğinde, Ayaba elçilik heyetinden hızlı hareket etti ve Sultan İzzeddin Keykavus'un huzuruna çıktı. O, Laskaris'in, - barış amaçlı olarak - bir elçilik heyeti ile pek çok kıymetli hediye gönderdiğini bildirdi. Seyfeddin Ayaba, Sultan İzzeddin Keykavus'tan Rumların eski kabahatlerinin şimdilik affedilmesini istedi. Sultan İzzeddin Keykavus, bu isteği kabul ederek intikam almaktan vazgeçti.⁵⁰ Sultanın, Seyfeddin Ayaba'nın bu isteğini kabul etmesinin sebebi olarak; hem Emir'in babasıyla geçirdiği sürgün hayatında İzzeddin Keykavus'un yanında olup onun ve kardeşi Melik Alâeddin Keykubad'ın Atabeği olması hem de ümera içerisinde güçlü bir konumda olması olduğu söylenebilir. Ayrıca, Sultan Gıyaseddin Keyhüsrev'in en yakın adamlarından biri olması gerçeği de dikkate alınmalıdır.

Sultan I. İzzeddin Keykavus, gelen elçilik heyetini huzuruna kabul etti. Elçilik heyeti, Laskaris'in mektubu ile Sultan için hazırlatılan 30.000 dinar parayı ve diğer hediyeleri Sultan'a sundular. Laskaris, Sultan İzzeddin Keykavus'a, babasının vefatından dolayı taziyede bulunduğunu ve tahta çıkışından dolayı onu tebrik ettiğini ve Gıyâseddin Keyhüsrev'in katilini

⁴⁹ İbn Bîbî, **a.g.e.**, s. 151 - 152.

⁵⁰ İbn Bîbî, **a.g.e.**, s. 152, Müneccimbaşı Ahmet bin Lütfullah, **a.g.e.**, s. 32; Ahmet bin Lütfullah, **a.g.e.**, s. 44 – 45; Claude Cahen, **a.g.e.**, s. 67.

öldürdüğünü bildirdi. Laskaris ayrıca, sulh teklifinde de bulundu. Sultan hediyeleri ve sulh talebini kabul etti.⁵¹

Sultan yalnız kaldığı bir vakitte elçiler ile görüştü ve Laskaris'e karşı bir husumet beslemediğini açıklayan bir anlaşma metni verdi. Sultan I. İzzeddin Keykavus, Laskaris'in kendisine göndermiş olduğu hediyelerin iki katını hazırlatıp hükümdara vermek üzere elçi heyetine teslim etti. Sultan İzzeddin Keykavus ayrıca, Gıyaseddin Keyhüsrev'in cenazesinin getirilmesi için gerekli hazırlıkları yaptırdı. Bu görevi ifa etmesi için de, henüz Laskaris'in yanından gelmiş olan Emir Seyfeddin Ayaba'yı görevlendirdi.⁵²

Bu işe memur edilen Emir Seyfeddin Ayaba, Sultan'ın yanından ayrılan elçilik heyetiyle birlikte Laskaris'in yanına gitmek üzere hareket etti. Elçilik heyeti, ülkelerine yaklaştıklarında bir haberci yolladılar. Bu haberci, İznik Kralı'na, işin istediği gibi gittiğini ve Sultan'ın, Emir Seyfeddin Ayaba'yı dostluk bağıını kuvvetlendirmek, Konya şehrinde hazırlatılan anlaşmayı sunmak ve Sultan Gıyaseddin Keyhüsrev'in cenazesini almak amacıyla geldiğini ilettiler. Laskaris, hem anlaşmanın sağlanmasından hem de göndermiş olduğu hediyelere karşı yine armağanlar gönderilmiş olmasından memnun oldu. Kafileyi karşılayarak, onlara, hürmet ve ikramlarda bulundu.⁵³

Laskaris, bu haberin şerefine, ertesi gün bir meclis düzenleterek oyun ve eğlenceler tertip ettirdi. O, Sultan İzzeddin Keykavus'tan gelen anlaşma metni için yemin etti. Ardından Laskaris, kendisine gelen hediyein iki katını tekrar hazırlattı. Kral, Emir Seyfeddin Ayaba'yı kıymetli cevherler saklayan bir madene ve nadide incileri içinde barındıran bir denize benzetti. Emir Seyfeddin Ayaba'nın bu hizmeti, Sultan üzerinde belirgin bir etkisi olduğunu göstermektedir. Ayrıca bu hizmet ile Emir Seyfeddin Ayaba, İznik Kralı Laskaris'in de övgüsünü kazanmıştır. Laskaris, Sultan'ın naşı kabrinden alındığı sırada, sadaka olarak 20 bin dinar dağıttı. Daha sonra Sultan naşını

⁵¹ İbn Bîbî, **a.g.e.**, s. 45 – 46; O. Turan, **a.g.e.**, s. 299.

⁵² İbn Bîbî, **a.g.e.**, s.153 ; Ahmet bin Lütfullah, **a.g.e.**, s. 44 - 45; J. Freely, **a.g.e.**, s. 68; G. Leiser, **a.g.e.**, s. 73; T.T. Rice, **The Seljuks in Asian Minor**, London 1961, s. 69; İ. Kafesoğlu, **Selçuklu Tarihi**, İstanbul, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Kültür Yayınları, 1972, s. 98.

⁵³ İbn Bîbî, **a.g.e.**, s.153.

alan Emir Seyfeddin Ayaba, Laskaris ve kalabalık bir asker grubu tarafından ülke sınırına kadar uğurlandı. Laskaris, bir önceki sefer gönderdiğinden daha fazla hediye gönderdi.⁵⁴

Emir Seyfeddin Ayaba ile elçilik heyeti Sultan'ın naşıyla birlikte Selçuklu topraklarına ilerlediler ve Sultan İzzeddin Keykavus'un huzuruna çıkarak bütün olanları anlattılar.⁵⁵ Ayaba, kendisine verilen bu elçilik görevini başarıyla yerine getirerek Sultan İzzeddin Keykavus ile olan bağlarını iyice güçlendirdi.

Sultan, Emir Seyfeddin Ayaba tarafından kendisine ulaştırılan babasının naşını başkent Konya'ya getirtti ve onu atalarının, dedelerinin, kardeşlerinin yanında tekrar toprağa verdi. Kaynağa göre, ertesi gün kabristana giden Sultan İzzeddin Keykavus, Rum Meliki'nin gönderdiği hediyelerle beraber 30 bin dinarın bir kısmını hemen orada bulunan "miskinlere ve fakirlere" dağıtırken; bir kısmını da zaviyeler ve tekkeler gibi kutsal yerlere verdi. Diğer bir kısmını da hak sahiplerine, imanlı ve irfanlı kimselere dağıtılması için ülkenin her yanına yolladı. Sultan İzzeddin Keykavus, görevlerinden ötürü Seyfeddin Ayaba'yı Melikü'l-Ümerâ (Beylerbeyi)'liğe tayin etti.⁵⁶

Sultan İzzeddin Keykavus ayrıca, türbeye nöbetçi tayin etti. Sultan, elçilik heyetine yardımlarından dolayı teşekkür etti ve ülkelerine dönmelerine izin verdi.⁵⁷ N. Gregoras'ın ifadesi, 'Türk elçileri bütün istediklerini alamadılar,' tarzındaki kaydı olmasına rağmen, 1211'de iki taraf arasında yapılmış olan ve maddeleri bildirilmeyen bu anlaşmanın, Selçuklular lehinde

⁵⁴ İbn Bîbî, **a.g.e.**, s. 153; Ahmet bin Lütfullah, **a.g.e.**, s. 45.

⁵⁵ İbn Bîbî, **a.g.e.**, s. 154; Müneccimbaşı Ahmet bin Lütfullah, **a.g.e.**, s. 32.

⁵⁶ İbn Bîbî, **a.g.e.**, s. 154; Müneccimbaşı Ahmet bin Lütfullah, **a.g.e.**, s. 32; Ahmet bin Lütfullah, **a.g.e.**, s. 45; T.T. Rice, **a.g.e.**, s. 69.

⁵⁷ İbn Bîbî, **a.g.e.**, s. 154.

ve Bizanslılar aleyhinde bir mahiyet taşıdığını İbn Bibi'deki kayıt ortaya koymaktadır.⁵⁸

Seyfeddin Ayaba, hem İznik imparatoru tarafından hem de Türkiye Selçuklu Sultanı İzzeddin Keykavus tarafında verilen diplomatik görevde başarılı görülmektedir. O, bu göreviyle iki devletin karşılık husumetlerini gidermelerinde başarılı bir arabuluculuk görevi yapmıştır. Emir Ayaba, bu başarısı sebebiyle hem İznik imparatoru Laskaris'in iltifatlarına nail olmuş hem de sultan İzzeddin Keykavus tarafında Melikü'l-Ümerâ'lığa tayin edilmiştir.

⁵⁸ O. Turan, "Keyhusrev I", İA, VI. Cilt, İstanbul Maarif Basımevi, 1955, s. 618; O. Turan, "Keykavus I", İA, VI. Cilt, İstanbul Maarif Basımevi, 1955, s. 633.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SEYFEDDİN AYABA'NIN TÜRKİYE SELÇUKLU DEVLETİ İKTİDARI ÜZERİNDE OYNADIĞI ROL

3.1. TÜRKİYE SELÇUKLU SULTANLARININ TAHT MÜCADELELERİNDE SEYFEDDİN AYABA'NIN ROLÜ

Seyfeddin Ayaba, Sultanların tahta çıkışlarında ve iktidarlarını sağlamlaştırmak için giriştikleri mücadelelerde etkin roller oynamıştır. Ayaba, 1212-1213 yıllarında I. İzzeddin Keykavus'un kardeşi Melik Alâeddin Keykubad'a karşı giriştiği mücadele ile I. Alâeddin Keykubad'ın tahta çıkışında Sultanlar hizmetinde etkin roller üstlenmiştir. Hatta O, 1220 yılında I. Alâeddin Keykubad'ı Türkiye Selçuklu tahtına çıkmasını sağlayan en etkin kişi olmuştur.

3.1.1. I. İzzeddin Keykavus'un İktidar Mücadelesinde Oynadığı Rol

I. İzzeddin Keykavus, İznik Kralı Laskaris ile anlaşma yaparak hem mevcut olan husumeti halletti hem de bu cepheden gelebilecek tehlikeleri önlediğine emin oldu. Sultan bu işi hallettikten sonra, saltanatını sağlamlaştırmak amacıyla, Ankara Kalesinde bulunan kardeşi Alâeddin Keykubad'ın üzerine yürümeye karar verdi. Bu çıkarımın dayanağı, Sultan I. İzzeddin Keykavus'un şu sözleridir: *"Kardeşim Ankara'da olduğu sürece güvenlik ve huzur içinde kalır. Bizim güvenimizin ve huzurumuzun kaynağı ise onun oradan atılmasına bağlıdır. O işi, en önemli işimiz saymamız gerekir. Onda başarıya ulaşmadan ve o meseleyi halletmeden endişemiz bitmez."*⁵⁹ Sultan'ın bu kadar kararlı bir şekilde bu meseleyi halletme isteğinin sebebi, hâkimiyetini sağlamlaştırmaktı. Sultan için, Ankara'da kontrolden

⁵⁹ İbn Bîbî, a.g.e, s. 154.

uzak olan kardeşi Melik Alâeddin Keykubad'ı itaati altına almak ve bu meseleyi halletmek, birinci dereceden önem arz etmekteydi.⁶⁰

İzzeddin Keykavus, devlet erkânıyla birlikte kardeşini itaat altına almak amacıyla 1212 yılında Ankara şehrine gelmiş ve şehri kuşatmıştır. Melik Alâeddin Keykubad ve şehir halkı Sultan'ın bu kuşatmasına karşın uzun bir müddet direnmiştir. Ancak şehir halkı Sultan'ın kuşatmasından dolayı sıkıntı yaşamaya başlamış ve dirençleri kırılmıştır. Halk kendi aralarından temsilciler seçerek Melik'in huzuruna çıkmışlar ve sıkıntılarını dile getirmişlerdir. Durumun zorluğunu anlayan Melik, kendisine aman verilmesi, öldürülmeyeceğine ve bir zarar görmeyeceğine dair yemin edilmesi şartıyla, şehrin ileri gelenlerinin Sultan ile anlaşma yapmasına ve şehri teslim etmesine izin vermiştir.⁶¹

Temsilciler, Melik'in yanından ayrılır ayrılmaz zaman kaybetmeden bir haberci seçtiler ve onu, Ayaba'nın yanına gönderdiler.⁶² Şehir halkının haberciyi Seyfeddin Ayaba'nın yanına göndermesi, onun Sultan İzzeddin Keykavus nezdinde güçlü ve saygın bir konumda olduğunu göstermektedir. Bu, Ayaba'nın toplum üzerindeki etkini gözler önüne sermektedir.

Emir Seyfeddin Ayaba, aldığı haber üzerine derhal Sultan İzzeddin Keykavus'un huzuruna çıkmış ve haberi Sultan'a bildirmiştir. Ayaba, haberci ile Sultan'ı görüştürerek şehir halkının yazılı ve sözlü haberlerini iletmiştir. Bu durum karşısında çok memnun olan Sultan, Melikü'l-ümera Hüsameddin Çoban ile Melikü'l-ümera Seyfeddin Kızıl'ı yanına çağırdı; durumu onlara da anlattı. Şehir halkı ayrıca, Sultan'a ve emirlere pek çok hediye göndermiştir.⁶³

⁶⁰ O. Turan, **a.g.e.**, s. 300; Salim Koca, "Sultan I. İzzeddin Keykâvus ile Melik Alâeddin Keykubad Arasında Geçen Otorite Mücadelesi", **Belleten**, LIV/211, Ankara, TTK, 1990, s. 940.

⁶¹ İbn Bîbî, **a.g.e.**, s. 157 – 158; Ahmet bin Lütfullah, **a.g.e.**, s. 45 - 46; O. Turan, **a.g.e.**, s. 301.

⁶² İbn Bîbî, **a.g.e.**, s. 158; Câmui'd-Düvel'de bu olayla ilgili farklılık bulunmaktadır: 'Şehir halkı bunun üzerine harekete geçerek Hüsameddin Çoban, Seyfeddin Emir Kızıl, Seyfeddin Ayaba gibi Mülûkü'l-ümeraya ve Emir Pervane Celaleddin Kayser'e haber göndererek kendilerine ve Alâeddin Keykubad'a aman verilmesi şartıyla iki kardeş arasında anlaşma yapılmasını sağlamalarını talep ettiler. Emirler bu haberi alınca, Sultan İzzeddin Keykavus ile görüşerek durumu ona bildirdiler.'

⁶³ İbn Bîbî, **a.g.e.**, s. 158 – 159.

Sultan, yaptığı görüşmeler neticesinde, kendisine iletilen talebi kabul etmiştir. Bu talep doğrultusunda Sultan İzzeddin Keykavus ve önde gelen emirler, Melik Alâeddin Keykubad'ın canına ve şehir halkına bir zarar gelmemesi hususunda yemin etmişlerdir. Bunun yanı sıra Sultan İzzeddin Keykavus ahalinin güvenliğini teminat altına alan ahitnameler yazarak haberciye verdirmiştir.⁶⁴ Hızla şehre geri dönen haberci bütün durumu şehir halkına aktarmıştır. Bunun üzerine Şehir halkı Sultan'ın verdiği ahitnameleri almış ve Çaşnigir Emir Seyfeddin Ayaba'nın yanlarına gelmesini talep etmiştir.⁶⁵ Sultan İzzeddin Keykavus'un, Emir Seyfeddin Ayaba'nın barış yapılması konusundaki isteğini kabul etmesi; Emir'in sadece Sultan Gıyaseddin Keyhüsrev döneminde değil, aynı zamanda oğlu Sultan İzzeddin Keykavus'un saltanatı zamanında da etkin bir kişi olduğunu göstermektedir.

Seyfeddin Ayaba, Sultan İzzeddin Keykavus'un emriyle yanındaki askerlerle birlikte şehre girmiş ve yanlarında getirdikleri bayrakları kalenin burcuna diktirmiştir. Seyfeddin Ayaba, Melik Alâeddin Keykubad'ın bulunduğu saraya gitmiş ve onu oradan almıştır. Seyfeddin Ayaba, onu bir iğdiş'in⁶⁶ evine götürüp oraya bırakmış ve Melik'in başına muhafızlar bırakarak oradan ayrılmıştır. Seyfeddin Ayaba, daha sonra şehirde bulunan ayanları ve saygın kişileri alarak Sultan İzzeddin Keykavus'un yanına gitmiş ve bu kişilerin Sultana bağlılığını sağlamıştır.⁶⁷ Ayanlar ve saygın kişiler, kendilerini zarardan kurtaran Seyfeddin Ayaba'nın, Sultan'ın şehre girişi için yapılacak hazırlıklarda yardımcı olması maksadıyla, kendileriyle birlikte şehre

⁶⁴ İbn Bîbî, **a.g.e.**, s. 159; Ahmet bin Lütfullah, **a.g.e.**, s. 46.

⁶⁵ İbn Bîbî, **a.g.e.**, s. 159.

⁶⁶ “İğdiş” sözü “beslenmiş, yetiştirilmiş, terbiye edilmiş” demektir. İğdiş adı, ilk defa Karahanlı döneminde yazılmış ünlü siyaset kitabı Kutadgu Bilig’de geçer. Kutadgu Bilig’in yazarı Yusuf Has Hâcib’e göre, iğdişler, Karahanlı döneminde şehir halkının ve ordunun yiyecek ve mal ihtiyacını sağlamaktan sorumlu sosyal bir zümre idiler. Dolayısıyla kımız, süt, yün, yağ, yoğurt, peynir gibi yiyecekler ile evin rahatını temin eden yaygı ve keçe gibi malzemeler, hep iğdişler tarafından üretilirdi. XII. yüzyılın sonlarından itibaren Türkiye Selçuklularında da görülen bu zümre, Farsça kaynaklarda “igdişân”, Arapça kaynaklarda da “egâdişe” şeklinde anılmıştır. Başlarındaki reislere de “iğdiş başı”, “emir-i iğdişân” veya “emîrû'l-egâdişe” denmiştir. İğdişlerin görevlerine gelince, bunlar vergi yazmak, vergi toplamak gibi genellikle malî işlerdi. İğdişler, tıpkı Ahîler gibi devlet protokolünde yer almışlar ve gerektiği zaman şehirlerinin savunmasına katılmışlardır. İğdişler hakkında bkz., Claude Cahen, **a.g.e.**, s. 193 vd. ; F. Sümer, “Selçuklular Tarihinde İğdişler”, **TDAD**, 35, İstanbul 1985, s. 9-23.

⁶⁷ İbn Bîbî, **a.g.e.**, s. 159.

gelmesi konusunda Sultan'dan izin istediler. Şehir halkının bu talebi, Sultan tarafından kabul edildi. Şehir halkı ile birlikte Seyfeddin Ayaba, gerekli hazırlıkları yapmaya koyulmuşlardır. Bütün hazırlıklar tamamlandıktan sonra, şehir halkı ile Seyfeddin Ayaba, Sultan İzzeddin Keykavus'un huzuruna çıkarak onu şehre davet edilmiş ve Sultan bu daveti kabul etmiştir. Sultan, kafilesiyle birlikte harekete geçerek şehre girmiştir. Sultan şehre girdikten sonra saltanat tahtına oturmuştur.⁶⁸

Melik Alâeddin Keykubad'ın kaderi ise Sultan tarafından belirlenmiştir. Sultan, onu, Malatya'da bulunan Minşar⁶⁹ kalesine hapsetmesine karar vermiştir. Bu görevi Sultan, Seyfeddin Ayaba'ya verdi. Ayaba, gerekli olan bütün hazırlıkları yaptırdıktan sonra Melik Alâeddin Keykubad ile birlikte Malatya'ya gitmek için yola çıkmıştır. Ayaba, Melik Alâeddin Keykubad'ı bırakacağı Minşar Kalesine ulaştığında, kalenin emirine, Melik'i teslim etti ve buna dair bir belge (hüccet) alarak sultan İzzeddin Keykavus'un yanına geri döndü. İbn Bibi'de, Alâeddin Keykubad'ın burada geçirdiği zaman içerisinde bütün ihtiyaçlarının karşılandığı belirtilmektedir.⁷⁰

Sultan I. İzzeddin Keykavus, emirlerinden birisini şehre naib bırakarak başkent Konya'ya geri döndü.⁷¹ Bu seferin başından beri çok önemli roller üstlenen Emir Seyfeddin Ayaba, bu mücadele boyunca, Sultan için oldukça kritik rolleri başarıyla yerine getirdi. Bu yüzden Sultan, bu son görevi de güvendiği bu devlet adamına emanet etmiştir.

Ayrıca Osman Turan'ın, "*Selçuklular Zamanında Türkiye*" adlı eserinde zikrettiği üzere, Arap kaynakları, Sultan İzzeddin Keykavus'un, Melik Alâeddin Keykubad safında bulunan beyleri küçük düşürmek amacıyla saç ve

⁶⁸ İbn Bîbî, **a.g.e.**, s. 159 – 160.

⁶⁹ Abul Farac, **a.g.e.**, s. 491 Abul Farac tarihi kalesinin adı ve bulunduğu yer hakkında bazı bilgiler bulunmaktadır. Kalenin adı Masara olarak geçmektedir Ayrıca kalenin bulunduğu mevki ise Mar Ahron manastırının altındaki kale olarak belirtilmiştir ki bu manastır Malatya civarındaki Mukaddes dağındadır. Kuvvetle ihtimal ki her iki kaynaktan da aynı yerden bahsedilmektedir. Ancak aktarım esnasında dil yapılarının farklılığından kaynaklanan bir durum mevcuttur.

⁷⁰ İbn Bîbî, **a.g.e.**, s. 160; Ahmet bin Lütfullah, **a.g.e.**, s. 46; Salim Koca, **a.g.m.**, s. 942 – 943.

⁷¹ İbn Bîbî, **a.g.e.**, s. 160; Ahmet bin Lütfullah, **a.g.e.**, s. 46; Claude Cahen, **a.g.e.**, s. 68; O. Turan, **a.g.e.**, s. 301; J. Freely, **a.g.e.**, s. 70; G. Leiser, **A History of the Seljuks**, USA 1988, s. 73; T.T. Rice, **a.g.e.**, s. 69.

sakallarını tıraş ettirerek Ankara sokaklarında dolaştırttığını ve “*Sultana hıyanet edenlerin cezası budur*” diye bağırtarak bu beylere hakaret ettiğini yazmışlardır. Aynı kaynakların Sultan İzzeddin Keykavus’un, kardeşini öldürmek istediğini, fakat hocası Şeyh Mecdeddin İshak’ın bu konuda müdahalesi ile bundan vazgeçtiğini veya etrafının bu talebe itibar etmediğini de yazmıştır.⁷²

3.1.2. I. Alâeddin Keykubad’ın Tahta Çıkışında Oynadığı Rol

1220 yılında Sultan I. İzzeddin Keykavus’un ölmesi, Türkiye Selçuklu tahtına hangi hanedan üyesinin geçeceği meselesi ortaya çıkarmıştır. Bu hususta, Selçuklu devlet görevlileri ve komutanlarının izleyebilecekleri herhangi bir kural bulunmuyordu. Eski Türk egemenlik anlayışı, Sultan’ın erkek çocukları olmak üzere Sultan’ın hayatta bulunan erkek kardeşleri ile amcalarının hepsine tahta çıkma hususunda eşit hak tanımaktaydı.⁷³ İleride ayrıntılı bir şekilde anlatılacağı gibi emirler bu konu üzerinde görüşerek bir çözüm bulmak durumunda kalacaklardı.

Bu konuyla ilgili olarak kaynaklarda iki farklı bilgi verilmektedir. Bu bilgilerin ilki şöyledir: İzzeddin Keykavus’un hastalığı bir hayli ilerleyince, kardeşi Alâeddin Keykubad’ı hapisten çıkartarak yanına getirtir ve onu kendinden sonra hükümdar ilan edip halkın ona itaat etmesi için emirlerden yemin alır. Belirtilmesi gerekir ki bu bilgi pek olası görülmemektedir.⁷⁴ Çünkü İzzeddin Keykavus’un böyle bir harekette bulunmayacağı saltanatının ilk yıllarında kardeşini öldürmeyi düşünmesinden rahatlıkla çıkarılabilir. Ayrıca bunu destekleyecek herhangi bir delil de bulunmamaktadır.

⁷² Bkz: O. Turan, **a.g.e**, s. 301; aynı bilgi için Bkz: Salim Koca, **a.g.m**, s. 942.

⁷³ Salim Koca, “ Selçuklu İktidarının Belirlenmesinde Rol Oynayan Güçler ve Alâeddin Keykubad’ın Türkiye Selçuklu Tahtına Çıkış ”, **Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırma Dergisi**, Konya, 2009, s. 5.

⁷⁴ İbnül esir, **a.g.e**, s. 313; Abul Farac, **a.g.e**; s. 504 – 505.

Diğer bilgiye bakılacak olunursa; Sultan İzzeddin Keykavus vefat edince tahta kimin çıkacağı meselesi ile devlet karşı karşıya kalmıştır. Bu bilgiye göre Sultan İzzeddin Keykavus bir oğul bırakmadığı için, kardeşleri arasında birisi saltanat tahtına geçirilecektir. Sultan'ın iki kardeşinden biri olan Alâeddin Keykubad, Gezinpert⁷⁵ Kalesinde hapis hayatı sürerken; diğer kardeşi Keyferidun ise Koyluhisar'da hapis hayatı yaşamakta idi. Bunun dışında, II. Kılıç Arslan'ın oğulları da çeşitli yerlerde yöneticilik yapmaktaydı. Ülke hanedanın ortak malı olduğu için tahta çıkma hakkı hanedandan olan herkese tanınmış hak idi. Bundan dolayı meliklerin akrabaları da tahta çıkabilme hakkına sahiptiler. Meliklerin amcalarından biri olan Tuğrul-şâh, Erzurum Selçuklu kolunun başında idi. Diğer amcaları Kayser-şâh ise 1200 yılından beri Urfa'da sürgün hayatı yaşamaktaydı.⁷⁶ Tahta aday bu kişiler arasında en seçilebilir olanı Melik Alâeddin Keykubad idi. Çünkü bazı güçlü devlet adamları onun tahta çıkmasını istemekteydi.

Sultan'ın ölmesi ve arkasında bir veliaht⁷⁷ bırakmaması nedeniyle meşhur vezir Mecdeddin Ebûbekir'in huzurunda tahta kimin geçeceği meselesini görüşmek amacıyla Beylerbeyi Emir Seyfeddin Ayaba, Pervane Şerefeddin Muhammed, Emir Mübarizeddin Çavlı, Emir-i Meclis Mübarizeddin Behramşah ve Emir-i Ahur Zeyneddin Başara gibi devlet emirleri bir araya gelmişlerdir. Bu toplantıya daha sonra Melik ül- küttâb Şemseddin Hamza bin Müeyyededdin Tuğrâî (tuğracı), vezir Mahmud'un oğlu Emîr-i 'âriz ve bilâhare vezirlik makamına gelen ve Sultan'ın münşisi (kâtibi) bulunan Nizâmeddin Ahmed de katılmıştır. Bu toplantıda emirler ilk olarak Sultan'ın ölüm haberini gizli tutma kararı almışlardır.⁷⁸

⁷⁵ Melik Alâeddin Keykubad ilk hapsedildiği yerden bu kaleye nakledilmiş. Lakin Câmui'd-Düvel' ise Melik Alâeddin Keykubad'ın Minşar Kalesinde bulunduğunu belirtmektedir. Ancak eldeki veriler incelendiği vakit Melik Alâeddin Keykubad'ın Gezinpert Kalesine nakledildiği bilgisi ortaya çıkmaktadır. Bunun yanı sıra Abul Farac ve Ahmed bin Mahmûd eserlerinde Melik Alâeddin Keykubad'ın Masara (Minşar) adındaki kalede bulunduğunu yazmıştır.

⁷⁶ Salim Koca, **a.g.m.**, s. 5.

⁷⁷ Kaynaklar farklı bilgiler olduğundan dolayı İzzeddin Keykavus'un ya çocuğu bulunmamakta ya da varsa da çok küçük yaştadır.

⁷⁸ İbn Bîbî, **a.g.e.**, s. 218; Câmui'd-Düvel, **a.g.e.**, s. 57; O. Turan, **a.g.e.**, s. 326; Salim Koca, **a.g.m.**, s. 6.

Emirler bu kararı aldıktan sonra, asıl mesele olan Selçuklu tahtına kimin geçeceği meselesini görüşmeye başlamışlardır. Bu devlet adamları, yaptıkları seçimde kişilerin karakterlerini ve özellikleri değerlendirerek bir seçimde bulunmuşlardır. Sultan İzzeddin Keykavus'un tahta geçebilecek bir çocuğu olmamasından dolayı emirlerin birkaç seçeneği bulunmaktaydı. Bunlardan biri, Gezipert Kalesinde tutuklu bulunan Melik Alâeddin Keykubad, bir diğeri Koyluhisar'da tutuklu bulunan Melik Keyferidun, bir başkası da Erzurum yöneticisi olan Mugiseddin Tuğrulşah idi. Bu konuda Emirler arasında fikir ayrılığı ortaya çıkmıştır.⁷⁹

Emirlerden bir kısmı tahta Erzurum yöneticisi Melik Mugiseddin Tuğrulşah'ın geçmesi konusunda görüş bildirmişlerdir. Bir diğer kısmı ise Koyluhisar'da hapis olarak yaşayan Keyferidun'in tahta geçmesinin uygun olduğunu söyleyerek onun tarafında görüş bildirmişlerdir. Emir-i Meclis Emir Mübarizeddin Behramşah ile Melikü'l-ümera Emir Seyfeddin Ayaba da, Sultan İzzeddin Keykavus'un Gezipert Kalesinde tutuklu bulunan ortanca kardeşi Melik Alâeddin Keykubad tarafında görüş bildirmiş ve "*Onun alınında tacın ve mührün sahipliği okunmakta, büyüklüğü her hareketinde ortaya çıkmaktadır. Ondan başkasını aramak boşuna*" diyerek, diğerleri üzerinde etkili olmaya çalışmışlardır.⁸⁰

Melikü'l-ümera Emir Seyfeddin Ayaba ile Emir-i Meclis Mübarizeddin Behramşah'ın Melik Alâeddin Keykubad'ı önermesi, diğerleri üzerinde de etkili olmuştur. Ancak Sahib Necmeddin ile Pervane Şerefeddin Muhammed de söz alıp "*Biz Tokat'ta onun hizmetinde bulunduk. Kindar, kıskanç ve haşin biridir. İş başına geçince halkın başına öyle gailleler açar ki, tedavisi ve telafisi mümkün olmaz*"⁸¹ diyerek Melik Alâeddin Keykubad'ın tahta geçmesinin uygun olmadığını yönünde fikir beyan etmişlerdir. Lakin bu sözlere Emir-i Meclis Mübarizeddin Behramşah ile Melikü'l-ümera Çaşnigir Seyfeddin Ayaba kulak asmadılar ve onların sözlerini çürütecek deliller ileri sürmüşler

⁷⁹ İbn Bîbî, a.g.e, s. 221; Câmiu'd-Düvel, a.g.e, s. 57.

⁸⁰ İbn Bîbî, a.g.e, s. 221.

⁸¹ İbn Bîbî, a.g.e, s. 222.

ve Melik Alâeddin Keykubad'tan başka birinin tahta uygun olmadığını bildirmişlerdir. Bu iki emir, orada bulunan diğer beyler üzerinde de etkili olunca Alâeddin Keykubad'ın tahta geçmesi uygun görülmüş ve onaylanmıştır. Bu konuda söz verip anlaşma yapılmıştır. Alâeddin Keykubad'ı tahta geçiren emirler arasında daha önce onun yerine kardeşi İzzeddin Keykavus'u uygun gören birkaç büyük emir bulunmaktaydı.⁸²

Emîr-i Meclis Mübârizeddîn Behramşâh, Melik Alâeddîn Keykubâd lehine görüşünde samimi iken aynı samimiyet, Emir Seyfeddîn Ayaba da görülmemektedir. Zira onun kafasında, Alâeddîn Keykubâd'ı tahta çıkarmanın sağlayacağı avantajdan yararlanmak, kendisini affettirmek, yeni dönemde de yerini koruyup sağlamlaştırmak gibi bir düşünceler yatmaktaydı.⁸³

Emir-i Meclis Mübarizeddin Behramşah ve Melikü'l-ümera Emir Seyfeddin Ayaba'nın önermiş oldukları Alâeddin Keykubad, diğer beylerin de kabul etmesiyle Türkiye Selçuklu Devleti'nin yeni sultanı seçilmiştir. Bu görüş birliği sonrasında Melikü'l-ümera Seyfeddin Ayaba, yeni seçilen Sultan'ı, ilk hapis yeri olan Minşar kalesine kendisinin götürdüğünü, bundan ötürü incinmiş olabileceğini ve kin tutabileceğini söylemiştir. Bu sebepten dolayı I. Alâeddin Keykubad'ı, Gezipert'ten tahta getirme görevini kendisinin yapması için izin istemiştir. Emir bu yolla, Sultan Alâeddin Keykubad'ın gönlünü alarak canını kurtarma isteğindeydi. Bu isteği hoş gören diğer beyler, Emir Seyfeddin Ayaba'yı haklı görmüşler ve bu görevi ona vermişlerdir.⁸⁴

Melikü'l-ümera Seyfeddin Ayaba görevi aldıktan sonra, Sultan İzzeddin Keykavus'un yüzüğünü ve destarçesini (mendil) almış ve Malatya'daki Gezipert kalesine gitmek üzere hazırlıklarını yapmaya başlamıştır. Seyfeddin Ayaba harekete geçmek için hazırlıklarını tamamladıktan sonra

⁸² İbn Bîbî, **a.g.e.**, s. 222; İbnül Esir, **a.g.e.**, s.312 – 313; Abul Farac, **a.g.e.**, s.501; Câmîu'd-Düvel, **a.g.e.**, s. 57; Claude Cahen, **a.g.e.**, s. 72; O. Turan, **a.g.e.**, s. 348; T.T. Rice, **a.g.e.**, s. 69; Salim Koca, **a.g.m.**, s. 7.

⁸³ Salim Koca, **a.g.m.**, s. 7.

⁸⁴ İbn Bîbî, **a.g.e.**, s. 222; Câmîu'd-Düvel, **a.g.e.**, s. 58; O. Turan, **a.g.e.**, s. 348.

saraydaki seçkin adamlardan birkaç kişiyi de yanına alarak hızla yola çıkmışlardır. O ve yanındaki adamları kısa süre sonunda Gezipert Kalesine ulaşmışlardır. Ayaba kaleye yaklaştığı sırada, Alâeddin Keykubad namazını kılmış; oturup dua ederek dışarıyı seyretmekteydi. Alâeddin Keykubad, tepenin üzerinden gelmekte olan süvari kafilesini fark ettiğinde, gece görmüş olduğu rüya aklına geldi. Alâeddin Keykubad rüyasında yaşlı ve aksakallı dede diyebileceğimiz bir zatı görmüştü. Bu zat, Alâeddin Keykubad'ın ayağındaki bağı çözmüş ve Sultan'ı kucaklayarak “*Ömer Muhammed Suhreverdî'nin sevgisi her zaman Padişah Alâeddin Keykubad iledir*” demişti. Melik Alâeddin Keykubad, uykusunda uyanarak ibadetini yerine getirmişti. İbn Bibî'deki bilgilerde; Keykubad, tam o sırada gece gördüğü rüyayı düşünmekteydi. Alâeddin Keykubad görmüş olduğu rüyanın yorumunu kendince olumlu yapmış idiyse de, gelen atlıları görünce ilk anda endişeye kapılmıştır. Alâeddin Keykubad'ın umut dolu ruh hali bir anda gelen atlı grubunu fark etmesiyle büyük bir korkuya dönüşmüştür.⁸⁵

Sultan Alâeddin Keykubad, gelenlerin, kardeşi İzzeddin Keykavus tarafından gönderildiğini ve kendisini öldürmek amacıyla gelmiş oldukları fikrine kapılmıştır. Melik gördüğü rüyadan etkilenmesine rağmen, rüyada geçenlerin boş bir hayalden ibaret olduğunu düşünmekteydi. Alâeddin Keykubad, kardeşi İzzeddin Keykavus'un genç ve dinç olmasından dolayı, onun ölmüş olabileceğini aklına bile getirmiyordu.⁸⁶

Sultan olduğundan habersiz olan Alâeddin Keykubad, can korkusuyla kale muhafızın yanına gitmiş ve “*Bu gelenleri biraz eğle de gusül abdestimi tazeleyeyim. Bir an için kendi kendimle baş başa kalayım. Sonra hayata veda edip ömre ayrılık türküsü söyleyeyim. O şekilde bir süre gönlümü*

⁸⁵ İbn Bibî, **a.g.e.**, s. 222- 223; Câmîu'd-Düvel, **a.g.e.**, s. 58; Salim Koca, **a.g.m.**, s. 8 Bu konu biraz farklı olmakla birlikte şöyle aktarılmıştır: Emirler Sultan'ın ölümünden sonra Sivas'ta bulunduğu için Seyfeddin Ayaba oradan hızla ayrılıp Minşar Kalesine hızla gitti. Kaynağın belirttiğine göre Alâeddin Keykubad o gece bir rüya görmüştü. Rüyasında onun yanına nûranî bir şeyh geldi, bağlarını çözdü, ayaklarından tutup onu eğlerlenmiş bir katır üzerine bindirdi ve ona “sizi saltanatla müjdelerim, Ömer es-Suhreverdî'yi unutma” demiştir.

⁸⁶ İbn Bibî, **a.g.e.**, s. 223; Câmîu'd-Düvel, **a.g.e.**, s. 58; O. Turan, **a.g.e.**, s. 327.

eğlendireyim. Sonra onlar gelip işimi bitirsinler ” diyerek kendince son hazırlığını yapmak istemiştir.⁸⁷

Kale önüne gelmiş olan Emir Seyfeddin Ayaba, kale kumandanı tarafından karşılanmıştır. Kendisine geliş sebebi sorulan Seyfeddin Ayaba, endişelenecek herhangi bir durumun olmadığını bildirerek merhum Sultan İzzeddin Keykavus'un siyaha boyanmış olan sarığını ve yüzüğünü kale kumandanına göstermiştir. Kumandan bu duruma sevinerek kapıları açıp Seyfeddin Ayaba ile bir gulâmın içeri alınmasına izin vermiştir. Emir ve gulâm, kılıçlarını kınlarına koyarak kale kumandanına teslim ettiler. Herhangi bir olumsuz durumun oluşmasını engellemek için alınan önlemlerden sonra kale kumandanı, Emir Seyfeddin Ayaba'yı, Sultan Alâeddin Keykubad'ın bulunduğu odaya götürmüştür. İlk önce odaya kale kumandanı girmiş ve Alâeddin Keykubad'a kardeşinin ölümünden dolayı başsağlığı dilemiştir. Bu haber, endişe ve korku içinde olan Alâeddin Keykubad'ın rahatlamasını sağlamıştır.⁸⁸

Kardeşinin öldüğü haberini alan Alâeddin Keykubad, Emir Ayaba'nın huzuruna çıkma isteğini kabul etmiştir. Seyfeddin Ayaba, Alâeddin Keykubad'ın huzuruna girince gözyaşları tutamamış ve ağlayarak, yanında getirdiği kefeni çıkartmış ve Alâeddin Keykubad'ın boynuna dolamıştır. Daha sonra kale kumandanına verdiği kılıcını aldı ve yeni Sultan'ın önüne koyarak *“Padişahımız bendesi hakkında ne uygun görürse onu yapsın”* dedi.⁸⁹ Emir Seyfeddin Ayaba yapmış olduğu bu hareketle, Alâeddin Keykubad'ın kendisi hakkındaki tavrını öğrenmeyi ve olumsuz bir durum var ise düzeltmeyi amaçlıyordu. İyi bir siyasetçi olan Emir Seyfeddin Ayaba, yapmış olduğu bu hareketin olumsuz sonuçlar doğurmayacağını; aksine durumun istediği yönde

⁸⁷ İbn Bîbî, **a.g.e.**, s. 224; Câmîu'd-Düvel, **a.g.e.**, s. 58 Bu durumun farklı bir versiyonunu aktarmıştır ki: Muhafızların kumandanının yanına giderek “ Onları(gelenleri) bir müddet oyala da abdestimi yenileyim ve bir saat Allah'a yöneleyim” demiştir.

⁸⁸ İbn Bîbî, **a.g.e.**, s. 224, Câmîu'd-Düvel, **a.g.e.**, s. 58; Salim Koca, **a.g.m.**, s. 8.

⁸⁹ İbn Bîbî, **a.g.e.**, s. 224; Abdülkadir İnan, “Eski Türklere Teslim ve İtaat Sembolleri”, **Makaleler ve İncelemeler**, I, Ankara, s. 311 – 334; Aydın Taneri, “Türk Tarihinde “Eman” Kurumu”, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi**, Ankara, s. 167, 170 Buradaki hareket tamamen telim ve itaat sembolü idi. Buradaki uygulama Türk tarihinin farklı safhalarında benzer şekillerde yapılmıştır.

neticeleneceğini önceden hesap etmiş olabilir. Emir Seyfeddin Ayaba, Alâeddin Keykubad'ın uzun süren hapis hayatının ve öldürülme korkusunun onun üzerinde büyük etkiler bıraktığını ve aldığı haberle kalbinin yumuşayarak, merhamet duygusunun ağır basacağını hesaplayarak böyle bir yol da izlemiş olabilir.

Alâeddin Keykubad, Ayaba'nın bu hareketine karşılık, biraz daha kalbi rahatlamış bir halde Ayaba'nın gönlünü almış ve ondan özür dilemiştir. O, Ayaba'ya hitaben güzel vaatlerde bulunmuştur.⁹⁰ Yukarıda bahsedildiği üzere, Emir Seyfeddin Ayaba istediğine ulaşmış ve yeni Sultan tarafından affedilmiştir. Ancak bu sözlü af, Emir Seyfeddin Ayaba için pekte yeterli değildi. Emir, Alâeddin Keykubad'a hitaben *“Eğer siz padişahımızın söyledikleri samimi ise, mübarek diliyle yemin etmesi, güzel yazısıyla onu ahit haline getirmesi gerekir”* diyerek, kendi durumunu iyice sağlamlaştırmaya çalışmıştır. Alâeddin Keykubad, bu isteği de kabul ederek Seyfeddin Ayaba için ona bir aman mektubu hazırlatmıştır. Ne var ki bu hareket, yeni Sultan'ı incitmiş olabilir. Ancak bunu belli etmeyen Sultan, o anda kendisini, Emir'in isteklerini yapmak zorunda hissetmiş olabilir. Çünkü bu sırada, Alâeddin Keykubad'ın içinde bulunduğu şartlar sebebiyle Sultan sorun çıkaracak davranışlardan kaçınmasını gerektiğini düşünmüş olabilir. Fakat Sultan'ın bu uysal tavrı, Seyfeddin Ayaba'yı cesaretlendirmiş ve onun daha da küstahça hareket etmesini yol açmıştır. O bu defa da, Sultan'ın, Kur'an-ı Kerim üzerine yemin etmesini istemiştir. Emir'in bu tutumu, devlet geleneklerine ve anlayışına uygun düşmediği gibi, hoşgörü ile karşılanabilecek cinsten de değildi. Emir, Kur'an-ı Kerim'i Sultan'ın önüne koyarak *“Her ne kadar yemin edip sözünüz herkesin okuyabileceği şekilde mübarek el yazınızla kaleme alınmışsa da bunu daha da pekiştirmek için bu kitabın üzerine el basmaktan çekinmeyin”* dedi. Alâeddin Keykubad bu talebi de kabul ederek *“Melikü'l-Ümerâ Seyfeddin, eceli gelinceye kadar benim tarafımdan emniyet ve güven içinde tutulacak. Hiçbir şekilde benden, adamlarımdan ve hizmetçilerimden onun nefesine, canına ve malına hiçbir zarar gelmeyecek. Sözümüze Allah*

⁹⁰ İbn Bîbî, a.g.e, s. 224.

vekildir“ şeklinde yemin etmiştir. Böylece Seyfeddin Ayaba, yeni bir düşmanlık kazanmak pahasına da olsa, hayatını ve mevkiini garantiye aldirmiş ve isteğine ulaşmıştır.⁹¹

Sultan Alâeddin Keykubad'ın yaptıklarından sonra tam olarak ikna olan Emir Seyfeddin Ayaba, yeni Sultan'a hitaben “*Siz Cihan Padişahımızın ömrü uzun olsun ve emir ve yasaklarınızın etkisi binlerce yıl sürsün. Kardeşinizin ruhu, bu toprak dünyadan kalkarak feleklerin zirvesine uçtu. Aden cennetlerine giderek Kevser suyuna⁹² kavuştu. Ülke ve saltanat size bağlılık ve kulluk yolunu seçti. Taht ve mühür, ‘Bugün senin, yanımızda önemli bir yerin ve güvenilir bir durumun vardır’⁹³ diyor. Padişahlık, siz cihan padişahının huzuruyla, ‘Sonra daha birkaç yıl hapiste kaldı’⁹⁴ bağından kurtulup, ‘Mülkü dilediğine verirsin’⁹⁵ makamına ulaştı. Ceberut âleminden ve Melekût dünyasından gelen yardım ve destekle devlet büyükleri ve ülke ileri gelenleri sizin lehinize isabetli bir seçim yaptılar. Siz cihanın efendisinin açık alını ve güzel çehresine kavuşan taht ve tacın sevinci göklerin en yüksek yerine kadar ulaştı. Kılıç, hazine, emir, yasak, çetr ve sancak, bağlılık ve itaat kemerlerine can bellerine bağlamışlar, Yüce Allah'a yalvarıp yakararak siz cihan padişahının mübarek cemalini ve kutlu yüzünü görmek istiyorlar. Onlar, siz, ulu Sultanın iyilikleriyle yücelmek ve iltifatlarıyla şereflenmeyi beklemektedirler. Onlar, sizin en kısa zamanda ayağınızı atınızın rikabına koyup saadet ve başarıya eş olarak yola çıkıp saltanat tahtını süslemenizi ve yüceltmenizi beklemektedirler. Acele olarak orayı varmanızı gözlüyorlar ” demiştir.⁹⁶*

Seyfeddin Ayaba'nın talepleri konusu, dikkatle incelenmesi gereken bir durumdur. Öncelikle bu durum, Emir Seyfeddin Ayaba'nın oldukça titiz, ihtiyatlı, ısrarcı ve sağlamcı bir kişilik olduğunu göstermektedir. Ancak bu ısrarlı istekler, karşı taraf açısından pek olumlu karşılanmayabilir. Çünkü bu

⁹¹ İbn Bîbî, **a.g.e**, s. 224 – 225; Câmîu'd-Düvel, **a.g.e**, s. 58; Salim Koca, **a.g.m**, s.10.

⁹² Cennet suyu.

⁹³ Kur'an-ı Kerim 12/54.

⁹⁴ Kur'an-ı Kerim 12/25.

⁹⁵ Kur'an-ı Kerim 3/25.

⁹⁶ İbn Bîbî, **a.g.e**, s. 225 – 226.

konuda öne sürülen her yeni istek, Emir'in, Alâeddin Keykubad'ın sözlerine veya eylemlerine çok güvenmediğini varsayılabilir. Alâeddin Keykubad, bu durum karşısında olumsuz düşüncelere kapılmış olabilir. Sultan'ın bu duruma sessiz kalmasının birinci sebebi, kendisinin tahta seçilerek geçmesi ve henüz yeterli güç ile prestijinin olmaması söylenebilir. İkinci olarak, Alâeddin Keykubad'ın uzun yıllar hapiste olması ve ölümü beklerken farklı bir durumun ortaya çıkmasıyla bunun şaşkınlığını üzerinden atamaması söylenebilir.

Bütün hazırlıklar tamamlandıktan sonra Seyfeddin Ayaba ve Alâeddin Keykubad, derhal yola çıktılar. Onlar, hızla ilerleyerek kısa bir süre içinde Sivas şehrinin kapısına ulaşmışlardır. Mübarizeddin Behramşah ise geçen süre zarfında halka, İzzeddin Keykavus'un sağlığının iyi olduğunu söylemiş ve Sultan'ın ölümünü gizli tutmaya çalışmıştır. Emir-i Meclis Behramşah, şehrin kapısına gönderdiği elli gulâmdan da haber beklemekteydi. Mübarizeddin Behramşah'ın beklediği haber Emir-i Ahur Oğulbey tarafından getirilmiştir. Oğulbey, yeni Sultan'ın geldiğini bildirdikten sonra geri dönerek hızla şehrin kapısını açmış ve Alâeddin Keykubad'ı görünce, yeri ve onun atının rikabını öpmüştür. Hızla hareket eden Seyfeddin Ayaba, Alâeddin Keykubad'ı önce merhum Sultan'ın yanına götürmüştür. İzzeddin Keykavus'un yüzünü açılarak Alâeddin Keykubad'a gösterilmiştir. Seyfeddin Ayaba, yanındakilerle birlikte Alâeddin Keykubad'ı saltanat tahtına oturtmuştur.⁹⁷ Bunun yapılmasıyla birlikte 1220 yılında Türkiye Selçuklu Devletinin onuncu sultanı Alâeddin Keykubad olmuştur.

Alâeddin Keykubad sultan olmuşsa da tahta geçiş töreni tam bitmediği için Seyfeddin Ayaba ve diğerleri derhal kadıyı, imamları ve bütün itibarlı kişileri Sultan'ın dergâhına çağırmışlardır. Bu sayede yeni Sultan insanlara tanıtılacaktı. Yeni bir Sultan'ın tahta geçtiği konusunda kimsenin bilgisi olmadığı için bu yapılmaktaydı ve bunun için gerekli hazırlıklar yapılmıştır. Gelenler protokol gereği uygun yerlere yerleştirildiler. Seyfeddin Ayaba, Sultan olarak seçilmesinde katkısı olduğu Alâeddin Keykubad'ın tahta

⁹⁷ İbn Bîbî, **a.g.e.**, s. 226 – 227; Ahmet Bin Lütfullah, **a.g.e.**, s. 59; Salim Koca, **a.g.m.**, s. 10 -11.

geçişinde de bütün kontrolü kendi eline almıştır. Merasim sırasında Sultan ile oradakiler arasında bir perde bulunmaktaydı. Emir Ayaba ise bu perdenin arasında idi. Emir Ayaba adeta bir iletişim köprüsü gibi hareket ediyordu. O, sofaya çıkarak orada bulunanlara hitaben *“Siz imamlara ve büyüklere duyururum ki Sultan İzzeddin Keykavus, Yüce Allah’ın rahmet denizine ulaşmış ve “Onda Rabbinizden gelen gönül rahatlığı”⁹⁸ tabutunu menzil tutmuş ve Âlemlerin Rabbine kavuşmuş, cennetin en güzel yerlerine uçmuştur. Şimdi ise dünyaya mutluluk bağışlayan dostlarını sevindirip düşmanlarını kahreden büyük Sultan Alâeddin Keykubad saltanat tahtını süsleyip, orayı ilahi kudretin yardımıyla başı dik kimselerin secde ettikleri bir yer yaptı”* diye konuştu ve sonra, orada bulunan muhafızlara emir vererek perdeyi kaldırttı.⁹⁹ Bu sayede İzzeddin Keykavus’un ölüm haberi söylenmiş ve yeni Sultan’ın kim olduğu gösterilmiştir.

Perdenin kalkmasıyla içeri giren bütün herkes yeni Sultan’ı görmüşler ve zemini öperek Sultan Alâeddin Keykubad’a bağlılıklarını sunmuşlardır. Seyfeddin Ayaba oradakilerin her birini elinden tutarak tahtın ayağına götürmüş ve onları Sultan Alâeddin Keykubad’ın elini öpme şerefine kavuşmalarını sağlamıştır. Bu iş tamamlandıktan sonra hep birlikte camiye gidildi ve Kadı’nın telkiniyle Sultan Alâeddin Keykubad’a bağlı olacaklarına dair yemin edilmiştir.¹⁰⁰ Türkiye Selçuklu Devleti’nin yeni Sultan tahta geçişle ilgili yapılması gerekenleri yerine getirmiş ve Sivas şehrinde bulunan devlet görevleri ile oradaki ileri gelenlere lütuflarda bulunarak Konya şehrine hareket gitmiştir. Seyfeddin Ayaba’nın Sultan’ın tahta geçiş töreninde yaptıkları yorumlandığında Sultan üzerindeki etkisi ve Sultan’a ulaşmanın yegâne yolu Seyfeddin Ayaba olduğu söylenebilir.

Seyfeddin Ayaba’nın orada bulunan insanları, ellerinden tutarak Sultan’ın yanına götürmesi bir mesaj içermektedir. Bu mesaj şudur: Emir Seyfeddin Ayaba’nın kendisi olmadan kimse Sultan Alâeddin Keykubad’a

⁹⁸ Kur’an-ı Kerim 2/249.

⁹⁹ İbn Bîbî, a.g.e, s. 227.

¹⁰⁰ İbn Bîbî, a.g.e, s. 227.

ulaşamaz ve görüşemez! Ayrıca perdenin kendi emriyle açılması da Sultan ile insanlar arasında bulunan sınırları kendisinin belirleyebileceğini ve o sınırın ötesine sadece onun geçebileceğini anlatmaktadır. Emir Seyfeddin Ayaba'nın bu törende yaptıkları sıradan görünse de yaptığı her şeyin arkasında bir anlam bulunmaktadır. Ortaçağ dünyasında hem batıda hem de doğuda yapılan hareketlerin farklı ve gizli anlamları bulunmaktadır. Bu anlam oldukça önemlidir ki aslında yapılan eylemin gerçek sebebini gözler önüne sermektedir. Buna bir örnek olarak, Batı dünyasında Papa'ların krallara taç giydirmeleri olayı verilebilir. Bu olay, ilk bakışta çok ta önemli gözükmeyebilir. Ancak onun altında yatan mesaj son derece önemlidir. Papa'ların taç giydirmelerinin temel mesajı gücün tek sahibinin Papa olduğu ve onu krallara kendisinden başka kimsenin veremeyeceği idi. Yani taç giydirmekle, aslında kralların üzerinde oldukları mesajını vermişlerdir. Ortaçağ dünyasında farklı birçok örnek bulunmaktadır. Yukarıda bahsettiğimiz olayda da gizli mesajların olduğunu ve bunların dikkatle bakılarak yorumlanması gerektiği bilinmelidir.

Alâeddin Keykubad'ın tahta çıkışı değerlendirildiği vakit; Sultan, devlet görevlileri ile büyük komutanların seçimi ve tercihi ile işbaşına gelmiştir. Ancak bu yöntem, bazı durumlarda sorunlar çıkmasına neden olmaktadır. Çünkü bu yöntemi uygulayan devlet hizmetkârları, bu görevlerini bazı zamanlar kötüye kullanmaktaydılar. Onlara göre, tahta çıkacak hanedan üyelerini kendileri belirledilerse; Sultan ve onun siyaseti üzerinde de hâkim olmalıydılar. İşte bu durumun en çarpıcı örneklerinden biri de, Seyfeddin Ayaba'nın faaliyetleridir. Emir Seyfeddin Ayaba, daha Selçuklu tahtına çıkarılmadan yeni Sultan üzerinde baskısını ve etkisini hissettirmiş ve ondan bütün hayatı boyunca kendisini ve konumunu koruyacak yeminli bir belge almıştır. Seyfeddin Ayaba ve devlet adamları, hizmetlerini kötüye kullanmaya devam etmişlerdir. Emirler, Sultan I. Alâeddin Keykubad'ın saltanatı dönemde servetlerini ve maiyetlerini devamlı olarak artırmışlardır. Bunun doğal sonucu olarak da Sultan üzerinde büyük bir baskı kurmuşlardır. Özellikle resmî ve özel toplantılarda, Sultan'ın eğlence meclislerinde yetki ve

sorumluluklarının dışına çıkarak, baskı alanlarını gittikçe ağırlaştırmışlardır.¹⁰¹

3.2. ALÂEDDİN KEYKUBAD'IN TAHTTAN İNDİRİLMESİ PLANINDAKİ ROLÜ

3.2.1. Planı Hazırlayan Koşullar

Sultan I. Alâeddin Keykubad'ın saltanat tahtına oturduğu dönemde Çaşnigir Seyfeddin Ayaba başta olmak üzere Emir-i Ahur Zeyneddin Başara, Emir-i Meclis Mübarizeddin Behramşah ve Bahaeddin Kutluğca, devlet yönetiminde daha etkili bir güç olmaya başlamışlardı.¹⁰² Seyfeddin Ayaba ise bu emirler arasında en güçlüsüydü ve diğer bütün emirler onun kontrolündeydi. Seyfeddin Ayaba'nın bunu başarmasının sebebi olarak, hem diğerlerinden daha zengin olması hem de kıdem olarak Sultan I. Gıyaseddin Keyhüsrev zamanından beri devlet yönetiminde ileri düzeyde görevler yapması gösterilebilir.

Seyfeddin Ayaba ve diğer emirler, elerinde bulundurdukları güçleri kullanmaktan çekinmiyorlardı. Emirler, güçleri vasıtasıyla Sultan I. Alâeddin Keykubad üzerinde çok güçlü bir baskı kurmuşlardı. Emirler, başta divan olmak üzere bütün önemli devlet kademelerinde kendi yetki ve sorumluluklarının üzerine çıkmışlardı.¹⁰³ Seyfeddin Ayaba ve diğer emirler bu cüreti Sultan I. Alâeddin Keykubad'ı tahta kendilerinin geçirmelerinden almaktaydı. Seyfeddin Ayaba'nın diğer emirlerden ayrılan bir yönü vardı. O, Sultan üzerindeki baskıcı ve rahat hareketlerini, Sultan'ın tahta geçişindeki önemli rolüne, zenginliğine, gücüne ve Sultan I. Alâeddin Keykubad'tan canına dokunulmayacağına dair aldığı ahitnameye dayandırıyordu. Bunların yanı sıra sayısı kesin olarak bilinmemekle birlikte çok sayıda görevliyi kendisine itaat ettirmesi, Seyfeddin Ayaba'nın siyasi nüfuzunun bir diğer

¹⁰¹ Salim Koca, **a.g.m.**, s. 20.

¹⁰² İbn Bîbî, **a.g.e.**, s. 283.

¹⁰³ İbn Bîbî, **a.g.e.**, s. 283.

kaynağını oluşturduğu söylenebilir. İtaat eden kişiler, Seyfeddin Ayaba'ya saray ve devlet işleriyle ilgili bütün bilgileri haber vermekteydiler. Bu sayede Seyfeddin Ayaba, Sultan I. Alâeddin Keykubad üzerinde tam bir kontrol ve baskı oluşturmuştur. Emir Ayaba'nın izni olmadan Sultan'ın yanına hiç kimse yaklaşmamaktaydı. İbn Bibi'de belirtildiğine göre; *“Bütün komutanlar, onu kendilerinin başkanı ve büyüğü olarak görmekteydiler. Bunlar, her türlü işte önce onun görüşünü alırlar ve ona göre davranırlardı. Saray görevlilerinden hiç kimse, ona karşı gelmeye cesaret edemiyordu.”* Bu bilgilerden hareketle, Seyfeddin Ayaba ve ekibinin, sarayı tamamen kontrolleri altına aldıkları, Sultan I. Alâeddin Keykubad'ın iktidarının belli bir dönem onların nüfuzunun gölgesinde kaldığı belirtilebilir.¹⁰⁴

Seyfeddin Ayaba'nın ve diğer emirlerin yaptıkları davranışların tabiatıyla Sultan I. Alâeddin Keykubad tarafından hoş karşılanmamış olduğu söylenebilir. Emir Ayaba, bu hoşnutsuzluktan saray içerisindeki görevleri kendisine bağlı olmasından dolayı haberdar olmaktaydı. Emir Ayaba, o kadar büyük bir güce sahip olmuştu ki Sultan'ın huzurundan ayrılrsa bile onun haberi veya izni olmadan kimse Sultan'ın sarayına giremezdi. Emir Ayaba ve ekibi sarayda oluşturdukları istihbarat ağı sayesinde Sultanı devamlı kontrol ediyor ve onun kendileri hakkında söylediği her şeyi anında haber alıyorlardı. Sultan'ın hoşnutsuzluğu ve kendisine yakın bazı emilere Ayaba ve ona bağlı olan emirleri şikâyet etmesi Sultan Alâeddin Keykubad'ın tahta indirilmesi için bir planın yapılmasına sebep veren ilk durumdur.

Seyfeddin Ayaba ve ona bağlı emirlerin Sultan'ı tahtan indirmesi için bir plan yapmaya iten ikinci durum ise; Sultan'ın onların nüfuzlarını ve servetlerini azaltmak adına yaptığı tadilat faaliyetidir. Sultan Alâeddin Keykubad, itaatsiz emirlerin nüfuzlarını azaltabilmek için başta Konya olmak üzere Sivas şehirlerini müstahkem bir hale getirilmesi maksadıyla gerekli tadilatın yapılmasını ve bu tadilatın masraflarını da bu emirlerin karşılamasını emretmiştir. 1221 yılında bitirilmiş olan bu tadilatlar, Seyfeddin Ayaba ve ona

¹⁰⁴ Salim Koca, a.g.m, s. 22.

bağlı olan emirlerin nüfuzlarına ve servetlerine büyük zarar vermiştir.¹⁰⁵ Bu durum karşısında Seyfeddin Ayaba önderliğindeki emirlerin Sultan Alâeddin Keykubad'a karşı mevcut hoşnutsuzlarını artırmış ve Emir Ayaba'nın kontrolünde onları bir plan yapmaya itmiştir.

3.2.2. Planın Hazırlanması ve Uygulanması

Seyfeddin Ayaba'nın diğer emirler arasındaki konumu başkanlık veya büyüklük mertebesindeydi. Diğer büyük emirler devlet hakkında önemli konularda Seyfeddin Ayaba'nın görüşünü alırlar ve ona göre hareket ediyorlardı. Bu durum Sultan'ın tahtan indirilmesi için hazırlanacak ve uygulanacak olan planda da görülmüştür. Ancak emirler arasında da tam bir güven bağı bulunmamaktaydı. Bunu yine İbn Bibi'nin *El Evamirü'l Ala'iyeye Fi'l-umuri'l Ala'iyeye* adlı eserindeki "*Kurt ve tilki gibi de birbirinin oyunundan korkup çekiniyorlardı.*" kaydından anlıyoruz.¹⁰⁶

Sultan I. Alâeddin Keykubad, yapılan davranışlar karşısında, bir taraftan emirlerle iyi geçinmeye çalışırken diğer taraftan da kendisine saygısızlık yapan Seyfeddin Ayaba ve diğer emirleri ortadan kaldırmak için uygun bir fırsat kolluyordu. Bu gizli çekişme döneminde Emir Seyfeddin Ayaba'nın önderliğinde toplanan emirler, Sultan I. Alâeddin Keykubad'ın saltanatı ve hayatıyla ilgili görüşerek nasıl bir yol izleyecekleri konusunda tartışıp görüş alışverişinde bulunmaktaydılar. Emirler, Sultan I. Alâeddin Keykubad'a karşı belli bir süre müdahale etmeye cesaret edememişler ve hiçbir şey yokmuş gibi davranmışlardır.

Seyfeddin Ayaba ve emirler, Sultan'a karşı hoşnutsuzluklarının artması üzerine, ona karşı bir darbe planı yapmışlardır. Bu planın ortaya çıkışını ve planın kendisini canlı bir sahne ile İbn Bibi şu şekilde nakletmiştir: "*Bir gece şarap içip sarhoş olduktan sonra, ertesi gün Sultan'ı Emir Seyfeddin Ayaba'nın evine ziyafete çağdırmaya, Sultan oraya gelince ayağına*

¹⁰⁵ İbn Bibi, a.g.e, s. 272- 273.

¹⁰⁶ İbn Bibî, a.g.e, s. 283.

ağır bir zincir vurmaya, Koyluhisar da bulunan Key Feridun'u getirip saltanat tahtına oturtmaya karar verdiler. O durumda kendileri de istedikleri gibi at oynatabileceklerdi ".¹⁰⁷ Ancak, Ayaba ve ona bağlı emirlerin yaptıkları plan istedikleri şekilde neticelenmemiştir. Emirlerin planını bozan kişi ise ironik bir şekilde kendi aralarından bulunan bir gulamdır. Bütün her şeyi hesaplamış olmalarına rağmen emirlerin göz önüne almadıkları bir detay vardı: Sarhoşluk ve boşboğazlık... Bu planın yapıldığı sofraya meclisinde olan bir gulam, oradan sarhoş bir halde ayrılmıştır. Bu kişi, kritik bir vakitte, gidilmemesi gereken bir kişinin yanına hem kendini bilmez bir halde hem de oldukça önemli bilgilerle gitmiştir. Sarhoş gulâm, Sultan I. Alâeddin Keykubad'a son derece bağlı olan ve onun yakın adamlarından olan Hokkabaz oğlu Seyfeddin'in evine gitmiştir. Alkolün tesiri ile darbe planını anlatmıştır. Hokkabaz oğlu Seyfeddin, öğrenmiş olduğu bu haberi aynı gece Sultan I. Alâeddin Keykubad'ın huzuruna çıkarak iletmiş ve Sultan'a, davete gitmemesini söylemiştir. Sultan ise bu haber karşısında büyük bir şaşkınlığa düşmüştür. Sabah Seyfeddin Ayaba darbe planını uygulamak için harekete geçmiştir. O, Sultan'ın huzuruna çıkarak onu kendi evine davet etmiştir. Ancak bunun bir plan olduğunu öğrenmiş olan Sultan I. Alâeddin Keykubad, durumu belli etmeden bu talebi reddetmiştir.¹⁰⁸

Sultan I. Alâeddin Keykubad, bu olaydan sonra emirlere karşı daha temkinli davranmaya başlamıştır. Sultan'ın, kendisine karşı yapılan bu darbe planına hemen bir tepki vermemesinin en büyük sebebi, henüz Ayaba ve ekibini ortadan kaldıracak zeminin hazır olmamasıdır. Zira Sultan, bu şartları sağlamaya çalışmakla ve emirleri cezalandırmak için koşulları hazırlamakla meşguldü. Ayrıca Sultan, bu süreçte kendisine kurulabilecek başka tuzaklardan da korunmaya çalışmaktaydı. Bu süre zarfında emirler aynı faaliyetlerini ve tutumların devam etmişlerdir. Bu durum Sultan'ın sabrının tükenmesine ve nefretinin artmasına neden olmuştur.¹⁰⁹

¹⁰⁷ İbn Bîbî, a.g.e, s. 284.

¹⁰⁸ İbn Bîbî, a.g.e, s. 284.

¹⁰⁹ İbn Bîbî, a.g.e, s. 284.

Sonuç olarak başarısızlıkla sonuçlanan bu plan neticesinde I. Alâeddin Keykubad, bu emirlere karşı temkinli yaklaşmak zorunda kalmıştır. Bundan sonra Sultan, Seyfeddin Ayaba ve onun ekibini ortadan kaldırmak için fırsat kollayacaktır. Emir Ayaba ise kendisine bağlı olan emirlerle birlikte 1223 yılına kadar hem Sultan üzerinde hem de devlet üzerinde baskılarına devam edeceklerdir. Ayaba, bu başarısız planında temel amacı I. Alâeddin Keykubad'ı tahtan indirerek onun yerine kardeşini Key Feridun'u geçirmektir. Ayaba, kendinden sonraki yıllarda yaşayan Emir Sadeddin Köpek'in amacı gibi tahta oturma fikri bulunmamaktaydı. O, kendi iktidarı için Sultan'ı tahtan indirmeye çalışmıştı. Ancak Sadeddin Köpek, Sultan'ı tahtan indirip kendi tahta geçmeyi hedeflemiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SEYFEDDİN AYABA İLE ONUN EKİBİNİN TASFİYESİ VE SEYFEDDİN AYABA'NIN İKTİDARININ SONU

4.1. I. ALÂEDDİN KEYKUBAD'IN SEYFEDDİN AYABA İLE ONUN EKİBİNİ TASFİYE PLANI

Seyfeddin Ayaba ve onun kontrolündeki emirlerin tahakkümlerinin artması ve Sultan aleyhinde ittifak yapmalarından dolayı, Sultan Alâeddin Keykubad rahatsızdı. 1223 yılında Sultan Alâeddin Keykubad kışlağı, Antalya şehrinde bulunduğu sırada, oldukça yakın olduğu Hokkabazoğlu Seyfeddin ile Emir Komnenos'a, emirlerin faaliyetleri ve tutumları karşısındaki bu rahatsızlığını ve şikâyetini dile getirmişti. Bu iki emir, Sultan Alâeddin Keykubad'a hitaben *"Eğer siz padişahımızın düşüncesi, onların kötülüğünü ve baskısını ortadan kaldırmak konusunda samimî ise, vücudunuzun aynasını onların çirkin pasından temizlememiz kolaydır. Fakat Mübarizeddin Ertokuş'un 20 yıldan beri* Antalya'nın hâkimi ve yöneticisi olması, Beyler ile onun arasında dostluk (il-bâşî) münasebetleri olmasından dolayı bu iş burada yapılmaz. Eğer siz padişahımız, bunu Kayseri'de yaparsanız, o zaman mübarek ve saf kalbinizin şifasını bulursunuz"*¹¹⁰ diyerek, Sultan'ın hem yanında olduklarını hem de emirlerin bertaraf edilmesi için en uygun yerin Kayseri şehri olduğunu belirtmişlerdir. Çünkü emirlerin de bahsettiği üzere Antalya şehrinin, Seyfeddin Ayaba'nın ekibinden olan Mübarizeddin Ertokuş'un kontrolünde olması herhangi bir karşı müdahalenin olumsuz bir neticeyle sonlanmasını kaçınılmaz hale getirebilirdi. Sultan bundan dolayı emirlerinden gelen tavsiyeye uymuştur ve en uygun zamanın ve en uygun yerin bir araya gelmesini beklemiştir.

* Osman Turan, Selçuklular Zamanında Türkiye adlı eserinde bu yılın yalınmış olduğunu ve Emir Mübarizeddin Ertokuş'un Antalya şehrinin hâkimiyetinin 16. yılı olduğunu belirtmiştir. Bkz. s. 340

¹¹⁰ İbn Bîbî, a.g.e, s. 284.

Tarihsel kaynaklar incelendiğinde, bu tasfiye hareketinin yapılmasındaki sebepleri farklılık göstermektedir. İbn Bibi bu olayın sebebini, emirlerin hareketlerindeki saygısızlık ve Sultan üzerindeki baskıları olarak göstermiştir. Ancak Müneccimbaşı'nın eseri olan Müneccimbaşı'da ise farklı ve bir sebep gösterilmektedir: Müneccimbaşı, tasfiye hareketinin sebebini Ayaba ve ona itaat eden emirlerin mevkilerine göz diken küçük emirlerin Sultan Alâeddin Keykubad'ı etkilemeleri olduğunu belirtmiş ve bu hareketinin temelinde sırf hasetliğin mevcut olduğunu ifade etmiştir.¹¹¹

Sultan Alâeddin Keykubad'ın, kendi canına ve saltanatına karşı herhangi bir saldırıdan kaçınmayan bu baskı gücüne karşı müdahale etme konusundaki kararlığı, kendisine yakın emirlerin desteği ve tavsiyeleri ile birlikte bir plana dönüşmüştür. Sultan'ın yaptığı plan iki aşamalı olarak düşünülebilir. Birinci aşama, baskıcı ve itaatsiz emirleri ortadan kaldırmak için uygun şartların oluşması iken ikinci ve son aşama ise Seyfeddin Ayaba önderliğindeki baskıcı emirlerin ortadan kaldırılmasıdır.

Sultan, 1223 yılının yaz mevsimini geçirmek bahanesiyle Kayseri'ye gitmeye karar vermiştir. Sultan burada, ümeranın silahlı adamları ile birlikte saraya girmesini yasaklamak gibi bazı özel tedbirler almaya karar vermiştir. Bu tedbirleri, geleneksel kurallarmış gibi Konya'da ve diğer yerlerde de uygulayarak, niyetinden kuşkulandırmadan ümerayı bu kurallara alıştırmayı hedeflemiştir.¹¹²

Sultan planı uygulamaya koyarak Antalya şehrinden ayrılmış ve devlet görevlilerinin hepsini yanına alarak Kayseri şehrine gitmiştir. Sultan her nereye giderse, devlet görevlileri de ona refakat etmek durumundaydı. Ayrıca, Sultan ile Seyfeddin Ayaba ve ekibi arasındaki ilişkiler gergin olmakla birlikte henüz kesilmiş bir durumda da değildi.¹¹³ Sultan, ayrılma zamanını iyi belirlemiştir; zira dikkat çekmek onun en son istediği durumdur. Sultan, plan

¹¹¹ Müneccimbaşı Ahmet Bin Lütfullah, **Karahanlılar ve Anadolu Selçukluları**, İstanbul, Türkiye Basımevi, 1939.

¹¹² Salim Koca, **a.g.m.**, s. 24.

¹¹³ Salim Koca, **a.g.m.**, s. 24.

gereği ilk iş olarak Emir-i Perdedaran-i Hassa¹¹⁴ Şemseddin Kazvini'yi, emirleri ve onların adamlarını silahlı ve kalabalık bir şekilde saraya almasından dolayı herkesin gözü önünde 50 sopa ile cezalandırmıştır. Sultan Alâeddin Keykubad'ın bunu yapmasındaki temel sebep, gözdağı vermektir. Sultan, sadece bununla kalmayarak özellikle kendi can güvenliği için her emirin sultanla görüşmesi sırasında ser-müzadâr'dan başkasıyla saraya girmesini yasaklamıştır.¹¹⁵ Sultan Alâeddin Keykubad, almış olduğu kararlar ile bertaraf planının ilk aşamasını tamamlamıştır. Bu aşamada Sultan, kendi can güvenliğini sağlarken emirlere karşı da bir gözdağı vermiştir. Bu durum sayesinde, saraya gelen muhalif devlet görevlileri yalnız ve yardımsız olduklarından kolayca bertaraf edilebilirdi ki bu, Sultan Alâeddin Keykubad'ın eline iyi bir fırsat geçmesi demektir.¹¹⁶ Sultan Alâeddin Keykubad'ın almış olduğu karar, neticelerini derhal göstermiştir. Emirler, Sultan'ın huzuruna çıkarken sadece bir tek adamla birlikte çıkmış ve alınan emre itaat etmiştir. Bu kural yerleştikten ve uygulanmada herhangi bir aksaklık kalmayıp devamlılık kazandıktan sonra, Sultan'ın itaatsiz emirleri bertaraf etmek için beklediği uygun zaman gelmiştir.

Sultan Alâeddin Keykubad, bertaraf planının ikinci aşaması için harekete geçerek yakın adamları Emir Komnenos'u, Hokkabazoğlu Seyfeddin'i ve Emir-i Cândâr Mübarizeddin İsa'yı yanına çağırarak bertaraf planının son aşamasındaki görevlerini onlara bildirmiştir. Planın bu aşaması İbn Bibî'de şu şekilde nakledilmiştir: *"Filan gün emirler, her zaman olduğu gibi devlethane'deki eğlence meclisinde (bezm) hazır olunca Komnenos silahını kuşanarak adamlarıyla birlikte saray bahçesinin duvarını sarsınlar. Hassa kulları (gulâman-i hâs) her zaman olduğu gibi silahlı olarak sarayın sofasında muhafızlık usulüne göre (be kanun-ı yatak mülazım silah kuşanarak resm-i me'lûf yani alışılmış usul ve mülazım-ı yatak kanununa göre) dursunlar. Perdedarlar, emirlerin girişinden sonra sarayın kapısını iyice kapatsınlar,*

¹¹⁴ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s. 79 Melikü'l-hüccab'm maiyetinde hâcib ve perdedar denilen memurları vardı.

¹¹⁵ İbn Bibî, **a.g.e.**, s. 284 – 28.

¹¹⁶ Salim Koca, **a.g.m.**, s. 25.

hiçbir yaratığın giriş çıkışına izin vermesinler. Emir-i Cândâr Emir Mübarizeddin İsa adamlarıyla birlikte eğlence evine (bezm-hane) girince kapının önünde silahlı olarak beklesinler. Emir sarhoş olduktan sonra evine gitmek isteyince onu yakalayıp bir odada tutsunlar. Emirlerin hepsi av tuzağına düşüp fermana uyar hale getirildikleri zaman durum Sultan'a bildirilsin ve Sultan'ın onlar hakkında vereceği hükme göre hareket edilsin.”¹¹⁷

Sultan Alâeddin Keykubad planının son aşamasını uygulama koyarak bütün emirleri saraya davet etmiştir. Ayaba ve kontrolündeki diğer bütün emirler, bu davete uyarak; kaynağa göre ikinci namazı sonrasında bargâh'a gittiler. Sultan Alâeddin Keykubad, görevlilere emir vererek devlethane'de bir eğlence meclisi (bezm) düzenletti. Plan gereği Emir Komnenos silahlarını kuşandı ve samimiyetine güvendiği tam teçhizatlı gulâmlardan – ki bunun sebebi, gulâmların birçoğunun Emir Seyfeddin Ayaba kontrolünde olmasından kaynaklanmaktadır – ve has adamlardan birkaç kişiyle birlikte saray duvarının üzerinde nöbet tutmaya başladı. Emirlerin hepsi eğlence meclisine geldikten ve kıdemlerine göre ayrılan yerlerine oturduktan sonra sazlı ve danslı eğlenceler başladı. Sâkiler, Sultan ve emirlere şarap kadehleri sundular. Sultan Alâeddin Keykubad ilk kadehini Emir Seyfeddin Ayaba şerefine kaldırıp içti. Emir Çaşnigir ise kendisinin ve itaatindeki diğer emirlerin başına geleceklerden bihaber bir vaziyette bu hareket karşısında epey memnun oldu. Emir Seyfeddin Ayaba, elindeki güç, servet ve imtiyazlardan dolayı kendisine kimsenin dokunamayacağını düşündüğünden dolayı kendisine ve adamlarına karşı yapılan tasfiye hareketini önceden fark edememişti. Emir Mübarizeddin İsa da plana göre kardeşleriyle birlikte yerlerini alınca perdedârlar sarayın kapısını kapattılar.¹¹⁸ Bu sayede saraya giriş çıkışlar engellenmiştir. Ayrıca Sultan'ın emri gereği, emirlerin kendi adamları da içeriye alınmamıştır.

Sultan Alâeddin Keykubad'ın planı gereği herkes yerlerini almıştı.

¹¹⁷ İbn Bîbî, a.g.e, s. 285.

¹¹⁸ İbn Bîbî, a.g.e, s. 285.

Eğlence meclisinde ise durumdan habersiz olan emirler eğlencelerini sürdürüyorlardı. Ayaba, Sultan'ın huzurundan ayrıldığıında Emir Mübarizeddin İsa ile kardeşleri karşısına çıktı. Emir Mübarizeddin İsa, Ayaba'ya “*Emre göre sizin şu odaya girmeniz gerekiyor,*” dedi. Ancak Emir Seyfeddin Ayaba “*Yanlış*” diyerek kendisine yöneltilen emre karşı çıktı. Emir Mübarizeddin İsa ise “*Hayır, doğru!*” diyerek emrin geçerliliğini yineledi. Emir Seyfeddin Ayaba külahını yere atarak řu şekilde karşılık verdi: “*Beraber bahçede gezinirken Sultan bana yaşlı ağaçları kesip yerine gençlerini dikmek gerekir, demişti. O zaman onun böyle bir kötülük yapacağı belli olmuştu. Eğer ben o gün bu işin tedbirini alsaydım, bugün aciz bir şekilde esaret bağında rezil olmazdım. Fakat iş işten geçince tedbirin bir faydası olmaz. Olan olduktan sonra düşünce, hastalığa şifa, ateşin düşürülmesine deva olmaz. Onun için kaderime razı olmalıyım.*” diyerek kendisine gösterilen odaya girdi.¹¹⁹

Emir Seyfeddin Ayaba dışarıya çıktıktan sonra, Emir-i Ahur Zeyneddin Başara dışarı çıkmıştır. Ayaba gibi onun da önü kesilmiş ve bir odaya kapatılmıştır. Bu tutuklamalar gerçekleşirken diğer emirler habersiz bir halde Sultan Alâeddin Keykubad'ın yanında eğlenceye devam etmektedirler. Emir-i Ahur Zeyneddin Başara'dan sonra evine gitmek için sofradan ayrılan Emir Bahaeddin Kutluğca da aynı muameleyle karşılaşmıştır. Sofradaki diğer bütün emirler kalkıp tutuklandıktan sonra en son kalkan Emir-i Meclis Mübarizeddin Behramşah da, diğerleriyle aynı kaderi paylaşmıştır. Emir Seyfeddin Ayaba ve onun kontrolündeki emirlerin hepsi tutuklanınca Emir Hokkabazoğlu, Sultan Alâeddin Keykubad'ın huzuruna gelmiş ve “*Siz Şahımıza saltanat hayırlı uğurlu olsun*” demiştir.¹²⁰ Emir Hokkabazoğlu'nun böyle demesinin en önemli sebebi, Sultan Alâeddin Keykubad'ın üzerindeki baskı grubunun tasfiye edilmesiyle, tek başına hâkim ve muktedir bir konuma gelmesi olabilir. Çünkü o güne kadar Sultan, tek başına saltanat tahtında olmasına karşın, devletin her türlü işine tasfiye edilen bu baskı grubu karışmaktaydı. Sultan Alâeddin Keykubad, tahta oturduğu günden beri tek

¹¹⁹ İbn Bîbî, a.g.e, s. 285 – 286.

¹²⁰ İbn Bîbî, a.g.e, s. 286; G. Leiser, a.g.e, s. 74.

başına iktidar olma düşüncesini, bu tasfiye hareketi ile sağlamıştır. Sultan Alâeddin Keykubad, Türk hâkimiyet anlayışına uygun olarak kendi iktidarı üzerindeki tehdit ve gölgeleri ortadan kaldırarak devleti tamamıyla kontrolü altına almıştır.

Sultan Alâeddin Keykubad'ın planladığı tasfiye hareketiyle tutuklanan emirlerin sayısı kaynaklarda farklı verilmektedir.¹²¹ Ancak tutuklanan büyük emirlerin bazıları; Melikü'l-ümera Seyfeddin Ayaba el-Çaşnigir, Emir-i âhur Zeyneddin Başara, Emirü'l-meclis Mübârizeddin Behramşah ve emirlerden birisi olan Bahâeddin Kutluğca'dır.

Sultan sadece emirlerin tutuklanmasını değil; emirlerin adamlarının da tutuklanmasını istemiştir. Sultan ve Emir-i Dad'ın¹²² kulları sofada oturan emirlerin gulâmlarını plan gereği yakalamışlar ve hapishaneye atmışlardır. Bütün tutuklamalar tamamlandıktan sonra Sultan'ın sarayının kapısı yeniden açılmıştır. Saltanat naibleri emirlerin evlerine giderek, tutuklanan emirlerin mallarını ve servetlerini kaleme almışlar ve herhangi bir yağmayı engellemek amacıyla kapıları mühürlemişlerdir. Sultan'ın emriyle vekiller tayin edilerek; sistemli olarak evler, köleler ve sahip oldukları her şey müsadere edilmiştir.¹²³

4.2. SEYFEDDİN AYABA'NIN VE EKİBİNİN SONU

4.2.1. Seyfeddin Ayaba'nın Sonu

Sultan Alâeddin Keykubad, tahta geçişinden sonra kendisine yaptığı davranışlardan dolayı Seyfeddin Ayaba'ya karşı büyük bir kin beslemekteydi. Çünkü Emir Seyfeddin Ayaba, Sultan'ın sözlerine inanmamış ve onu küçük düşürücü hareketlerden bulunmuştu. Sultan Alâeddin Keykubad, Emir Seyfeddin Ayaba'yı sorgulaması için Kayseri Valisi Mecdeddin İsmail'i yanına

¹²¹ Tutuklanan bu emirlerin sayısı 24 idi.

¹²² İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s. 98 Adliye vekili ve daha doğrusu İstintak dairesi şefi veya tevkifhane müdürüdür, icabında veziri ve diğer divan azalarını da tevkif ederdi.

¹²³ İbn Bîbî, **a.g.e.**, s. 286; Câmîu'd-Düvel, **a.g.e.**, s. 63.

gönderdi. Sultan'ın bundaki amacı, Emir'in küstahlıklarının ve saygısızlıklarının sebebini öğrenme isteğiydi. Kayseri Valisi Mecdeddin İsmail, Sultan Alâeddin Keykubad'ın isteği üzerine giderek Seyfeddin Ayaba'ya küstahlıklarının ve saygısızlıklarının sebebi sordu. Emir Seyfeddin Ayaba ise kendisine yöneltilen soruya şu şekilde cevap verdi: *“Birlikte gurbette olduğumuz zaman seni ve kardeşini omzumda ve kucağımda taşıdım, yetiştirdim. Uzun saçlarınızı taradım; size bir dilim ekmek bulabilmek için Rum diyarında ticaret yaptım. Babanın pak cesedini Rum'dan İslam diyarına ben getirdim. Emirlerin ve vezirlerin muhalefetine rağmen seni hapisten çıkarıp tahta oturttum. Babanın kulları arasında kıdem bakımından beni geçecek kimse yoktur. Eğer saygısızlık ve edepsizlik etmişsem bunlardan başka sebebi yoktur. Benim, senin zindandayken verdiğin söze güvenim tamdır. Padişahım, hiçbir zaman benim gibi müşfik ve sadık bir kul bulamazsın. Son pişmanlık da fayda etmez.”*¹²⁴ diyerek, kendisini savundu. Bu sözler hem Seyfeddin Ayaba'nın nüfuzunu hem de Sultan ile emir arasındaki itimatsızlığı meydana koymasına bakımından dikkate değerdi.¹²⁵

Kayseri Valisi Mecdeddin İsmail, Emir Seyfeddin Ayaba'nın cevabını dinledikten sonra Sultan Alâeddin Keykubad'ın huzuruna çıktı ve bu sözleri ilettili. Emir Seyfeddin Ayaba'nın vermiş olduğu cevap karşısında Sultan'ın beslemiş olduğu kin ve nefret daha da artmıştır. Çünkü Emir'in vermiş olduğu cevapta pişmanlık yoktu. Emir yaptıklarını hata olarak değerlendirmiyor ve bir imtiyaz olarak görüyordu. Sultan, Emir'in savunusunu küstahlık olarak düşünmüştür. Sultan I. Alâeddin Keykubad, hiddetlenerek cellâtlara Emir Seyfeddin Ayaba'nın ölüm emrini vermiştir. Kin ve gazap dolayısıyla Emir Seyfeddin Ayaba, 1223 yılında cellâtlar tarafından kale burcuna götürülerek kılıç ile kafası kesilmek suretiyle idam edilmiştir.¹²⁶ Emir, Sultan I. Alâeddin

¹²⁴ İbn Bîbî, **a.g.e.**, s. 286 – 287.

¹²⁵ O. Turan, “Keykubad I”, **İA**, VI. Cilt, İstanbul Maarif Basımevi, 1955, s. 648.

¹²⁶ İbn Bîbî, **a.g.e.**, s. 287; G. Leiser, **a.g.e.**, s. 74; Feda Şamil Arık, **Türkiye Selçuklu Devletinde Müsadere**, Beşinci Millîterarası Türkoloji Kongresi, I, Türkiyat Araştırma Merkezi, İstanbul, 1986, s. 54.

Keykubad'ın otoritesini tehdit ve tahdit etmesinden dolayı bu cezaya çaptırılmıştır.¹²⁷

Sultan Alâeddin Keykubad'ın, Emir Seyfeddin Ayaba'yı idam ettirmesinin sebebi, devlete ve kendisine karşı girişmiş olduğu tehlikeli oyundur. Böyle bir suça Türk devlet geleneğinde verilen en yaygın ceza, Sultan Alâeddin Keykubad'ın vermiş olduğu cezadır ki Nizamül-mülk'ün yazmış olduğu ve Türk devlet geleneğini göstermesi bakımından önemli olan Siyasetname'de bu konuyla ilgili bahis bulunmaktadır. Siyasetname'nin dördüncü faslında geçen bahis şöyledir: *“Padişah, hiçbir zaman memurlarının durumundan gafil olmamalı, devamlı onların hal ve durumlarını kontrol etmeli, onlardan zulüm ve hıyanet zuhur ederse, hiç yerlerinde tutmayıp azletmelidir. Diğerlerinin ibret alması için, suçları derecesinde onları cezalandırırsa, hiç kimse ceza korkusundan padişah aleyhine bir şey düşünemez. Bir kişiyi büyük bir işe memur ederse, onun arkasından kendisi bilmeden, durumunu ve çalışmasını kontrol edecek müfettiş göndermelidir. Melik vezire şöyle dedi: Padişahların dört grubun suçlarını bağışlamamaları gerekir. Birincisi memleketin yıkılmasına çalışan, ikincisi haram iş işleyen, üçüncüsü devlet sırrını korumayan, dördüncüsü dili ile padişaha dalkavukluk ederken kalbi ile onun muhalifleri ile anlaşma yapanlar. Bunlar muhakkak cezalandırılmalıdırlar. Padişah ülkede cereyan eden olaylar hakkında uyanık olursa, kendisinden hiç bir şey gizlenemez”.*¹²⁸ Bu bağlamdan hareketle, Sultan kendisine ve devlete yapılan suçun derecesine göre ceza vermiştir. Tasfiye edilen emirlerin cezaları da suçluluk derecelerine göre verilmiştir. Sultan yaptığı cezalandırma işini, eski Türk devlet anlayışına bağlı kalarak uygulamıştır.

Sultan I. Alâeddin Keykubad'ın, Emir Seyfeddin Ayaba'nın idamı ile sonuçlanan bu tasfiye hareketi, Türkiye Selçuklu Devleti'nde olumlu durumların oluşmasını sağlamıştır. İbn Bibi eserinde durumu şu şekilde anlatmıştır: *“O günden sonra büyüklerden, emirlerden, serverlerden, askeri*

¹²⁷ Feda Şamil Arık, **a.g.m.**, s. 54.

¹²⁸ Nizamül-mülk, **Siyasetname**, s. 47 – 48.

*komutanlardan hiçbiri, yetki ve sorumluluklarının dışına çıkamadılar. Ahlaklarını düzelterek, iyiliğe, doğruluğa, cömertliğe, büyüklüğe, yiğitliğe önem vermeye, maiyetindekilere ve adamlarına eskisinden daha iyi davranmaya başladılar.*¹²⁹

Seyfeddin Ayaba'nın sonu ile biten bu tasfiye hareketi farklı şekillerde yorumlanmaktadır. İlk yorum; Sultan Alâeddin Keykubad'ın yapmış olduğu bu tasfiye hareketi ile Türkiye Selçuklu Devleti merkezi otoritesindeki problem ortadan kaldırılarak güçlü bir siyasi iktidar oluşturulmuştur.¹³⁰ İkinci yorum ise; bu hareketinin devlet açısından pek hayırlı sonuçlar doğurmadığını belirtmiştir. Emirlerin cezalandırılıp ortadan kaldırılmasıyla devletin zayıfladığını ifade etmiş ve Selçuklu ordusunun 1243 yılında Moğollara karşı bozguna uğramasına sebep olduğunu bildirmiştir. Bu tasfiye hareketi, ilk etapta devlet içerisinde bir zayıflama yaratmasına karşın devletin kontrolünün tek elde toplanması ve daha hızlı güçlenmesi konusunda olumlu sonuçlar doğurmuş gibi görülmektedir. Ancak bu yorumdaki devletin zayıfladığı konusundaki tespit pek olası görülmemekle birlikte tamamen de bir kenara itilemez. Çünkü Sultan Alâeddin Keykubad'ın zehirlenmesi olayı, devletin içerisinde çatlakların olduğunu ve tam olarak bir çözüm bulunamadığını göstermektedir. Son olarak 1243 yılında gerçekleşen yenilgiyi, bu tasfiye hareketine bağlaması çok doğru bir tespit olarak görülmemektedir. Köseadağ Savaşı hakkındaki bilgiler incelendiğinde, sayısal olarak büyük bir bozgun olmaktan ziyade psikolojik olarak büyük bir bozgun olduğu söylenebilir.¹³¹

4.2.2. Seyfeddin Ayaba'nın Ekibinin Sonu

Sultan Alâeddin Keykubad, Seyfeddin Ayaba'ya bağlı olan emirleri de cezalandırmıştır. O, Emir Zeyneddin Başara'yı bir odaya koydurup üzerine de kapısını ördürmüştür. Bu sayede içeriye giriş ve dışarıya çıkış imkânı

¹²⁹ İbn Bîbî, **a.g.e.**, s. 287.

¹³⁰ Osman Turan, **a.g.e.**, s. 363; Salim Koca, **a.g.m.**, s. 35,36.

¹³¹ Faruk Sümer, "Keykubad I", **DİA**, s. 353.

ortadan kaldırılmıştır. Emir orada açlıktan ölüme terk edilmiştir. İbn Bibi eserinde, Emir'in kendi uzuvlarını kendisine gıda yaptığını anlatmaktadır. Mübarizeddin Behramşah, adamlarıyla birlikte Ruzbe ile Zamanti kalesine gönderilerek hapsedilmiştir. Emir Bahaeddin Kutluğca, palanlı bir katıra bindirilerek son derece kötü bir ruh haliyle Tokat'a gönderilmiştir.¹³²

İnfaz tarihi 6 Haziran 1223 (4 Cemaziyel evvel 620) olarak belirtilmiş olup rivayete göre yakalanarak ceza verilen emirlerin sayısı 24 idi.¹³³ Bu emirlerin her biri oldukça güçlü ve yüksek mevkilerde bulunmaktaydılar. Ancak yapmış oldukları faaliyet ve davranışların cezasını en ağır şekilde çekmişlerdir.¹³⁴

Sultan I. Alâeddin Keykubad'ın tasfiye hareketinden sonra emirlerin mallarını da müsadere ettirmiştir. Ayrıca Sultan I. Alâeddin Keykubad, yakın adamının önerisi ile Seyfeddin Ayaba ve ona bağlı emirlerin adamlarının ortadan kaldırılmasını da emretmiştir. Emir Komnenos, Sultan huzuruna çıkarak onun vermiş olduğu emrin devlet içerisinde büyük bir infialin oluşmasına ve bir ayaklanma çıkmasına neden olabileceğini bildirmiştir. Sultan Alâeddin Keykubad, Emir Komnenos'un uyarısını yerinde bularak vermiş olduğu emri iptal etmiştir.¹³⁵

Sonuç olarak, 1223 yılında yapılan tasfiye hareketi sonucunda Emir Seyfeddin Ayaba ve ona bağlı emirlerin tamamen ortadan kaldırılması ile Türkiye Selçuklu Sultanı üzerindeki baskıda bitmiştir. Emir Seyfeddin Ayaba yapılan tasfiye hareketi sonucunda hem canını hem de servetini kaybetmiştir. Emir Ayaba'ya bağlı emirlerde farklı yollarla yargılanmış ve onlarında malları müsadere edilmiştir. Bu tasfiye hareketi sadece siyasi değil ekonomik olarak da Türkiye Selçuklu Devleti etkilemiş olabilir. Emirlerin mallarının müsadere edilmesi Türkiye Selçuklu Devleti'ni ekonomik yönden güçlendirmiş olabilir. 1223 yılında yapılan tasfiye hareketi her yönüyle Türkiye Selçuklu Devleti'ni

¹³² İbn Bîbî, **a.g.e.**, s. 288 – 289; G. Lesier, **a.g.e.**, s. 74.

¹³³ Ancak kaynaklarda bu emirlerin sadece 7'sinin isimleri geçmekteydi.

¹³⁴ Feda Şamil Arık, **a.g.m.**, s. 67; O. Turan, **a.g.m.**, s. 648.

¹³⁵ İbn Bîbî, **a.g.e.**, s. 290 – 291.

etkilemiştir.

SONUÇ

XII. yüzyılın son çeyreği ile XIII. yüzyılın ilk yarısında yaşayan Türkiye Selçuklu Emiri Ayaba bu süre zarfında oldukça önemli görevlerde bulunmuştur. Bu görevler onun hem tecrübesini hem de gücü ve etkinliğini artırmıştır. Seyfeddin Ayaba bu süre zarfında büyük bir servet de edinmiştir. Onun elde ettiği güç ve servet onun devlet içersinde en etkin, en korkulan ve en büyük devlet adamı haline getirmiştir. Seyfeddin Ayaba, devlet görevlileri üzerinde kurmuş olduğu tahakkümü Sultan üzerinde kurmak istemiş ve Türkiye Selçuklu tarihinde farklı bir rol oynamıştır. Böyle bir cürete tezin üçüncü bölümde bahsedildiği üzere Sultan'ın tahtını ve tacını kendisine borçlu olduğu düşünmesinden dolayı sahip olmuştur. O, Sultan'ı adeta sembolik olarak kuklası durumda bırakmak istemiştir.

Seyfeddin Ayaba, hizmet ettiği üç sultan döneminde oldukça önemli görev ve roller üstlenmiştir. Bu görev ve roller onun ülke içindeki etkinliğine katkı da sağlamıştır. Çünkü bunların yardımı olmadan bu kadar güçlü ve etkin olunamazdı. Ayaba'yı Türkiye Selçuklu Devleti hizmetindeki kullardan ayıran en önemli fark elindeki güçle kendi iktidarını kurmaya çalışmasıdır. Ancak Emir'in tahta geçmek gibi de bir niyeti – en azından o anlık-bulunmamaktadır.

Seyfeddin Ayaba, hem maddî gücü hem de manevî otoritesi son derece yüksek bir devlet adamı idi. O otoritesini, tahta çıkarılacak hanedan üyesinin belirlenmesinde en etkili bir şekilde göstermiş ki Alâeddin Keykubad'ın hükümdarı olarak seçilmesinde bu görülebilmektedir. Emir bu gücünü Sultana karşı da kullanmaya devam ederek, Selçuklu idaresi üzerinde de siyasal iktidar kurmak istemiştir. Bunun için devlet kademesinde görev yapanların büyük kısmını kontrolü altına almıştır. Hatta bunu ilerleterek devletin tecrübeli erkânını Sultandan soğutmuş, ona karşı muhalif bir grup oluşturmuştur. Seyfeddin Ayaba'nın bu siyasetinin temel amacı tamamen şahsî iktidar olduğu izlenimi vermektedir.

Seyfeddin Ayaba özellikle gücü ve serveti sayesinde devlet içersinde ikinci bir iktidar merkezi veya güç merkezi oluşturmuştur. Bütün devleti kontrolü altına almış olan Emir Ayaba başarılı olmayan bir darbe planına bile kalkışmıştır. Ancak bu başarısız darbe planı ona ve ekibine büyük zarar gelmesine sebep olmuştur. Seyfeddin Ayaba'nın itaatsizliği, Sultan'ı tahtan indirme girişimi, devlet görevlilerini Sultan'a karşı bir muhalif grup oluşturması sonunda Sultan'ın ona karşı kızgınlığı ve tepkisini çekmiştir. Emir Seyfeddin Ayaba kendisine karşı oluşan muhalefetti görmemiş veya kendi gücüne çok güvendiği için önemli dikkate almamıştır. Ayaba ve ekibi başarısız darbe planından sonra Sultan'ın yapmış olduğu tasfiye hareketi neticesinde tutuklanmış ve yargılandıktan sonra öldürülmüştür. Cesedi kale burçlarından sallandırılarak teşhir edilmiştir. Ayrıca onun ekibi de Sultan tarafından; ölüm terki hapis, hapis ve sürgünlerle cezalandırılmıştır.

KAYNAKLAR

- ABUL FARAC, **Abu'l Farac tarihi**, çev: Ömer Riza Doğrul, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 1987
- AHMED BİN MAHMUD, **Selçukname**, II, haz. Erdoğan MERÇİL, İstanbul
- AHMET BİN LÜTFULLAH, **Câmiu'd-düvel: Selçuklular tarihi**, c. I-II, Yay: Ali Öngül, İzmir, Akademi Kitabevi, 2001
- AKROPOLİTES, Georgios, **Vekayinâme**, Çev: Bilge Umar, İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2010
- ARIK, Feda Şamil, "Türkiye Selçuklu Devletinde Müsadere", **Beşinci Milletlerarası Türkoloji Kongresi**, I, Türkiyat Araştırma Merkezi, İstanbul, 1986
- ARIK, Feda Şamil, "Türkiye Selçuklu Devleti'nde Siyaseten Katl (1075-1243)", **Bellekten**, LXIII, Ankara, 1999, Türk Tarih Kurumu Yayınları
- AYÖNÜ, Yusuf, "Batı Anadolu'da Bizanslı Yerel Hâkimlerin Bağımsızlık Hareketleri (XII. Yüzyılın Sonları ve XIII. Yüzyılın Başlarında)", **Tarih Araştırmaları Dergisi**, 2007
- BAYKARA, Tuncer, **I. Gıyaseddin Keyhusrev**, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 1997
- BAYKARA, Tuncer, **Türkiye Selçukluları Devrinde Konya Şehri**, Ankara, Konya Valiliği Yayınları, 1985
- BAYKARA, Tuncer, **Türkiye Selçuklularının Sosyal ve Ekonomik Tarihi**, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2004
- CAHEN, Claude, "Kay Khusraw", **The Encyclopaedia of Islam**, Cilt IV, Leiden, 1978

- CAHEN, Claude, "Kaykâ'üs", **The Encyclopaedia of Islam**, Cilt IV, Leiden, 1978
- CAHEN, Claude, "Kaykubad", **The Encyclopaedia of Islam**, Cilt IV, Leiden, 1978
- CAHEN, Claude, **Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türkler**, ter: Yıldız Moran, İstanbul, E Yayınları, 2008
- ÇAM, Esat, **Siyaset Bilimine Giriş**, İstanbul, Der Yayınları, 1998
- ÇELİK, Rifat İlhan, "Tevarih-i Al-i Selçuk'un Transkibi ve Değerlendirilmesi", **Yüksek Lisans Tezi**, Gazi Üniversitesi, 2005
- DÂVER, Bülent, **Siyaset Bilimine Giriş**, Ankara, Siyasal Kitabevi, 1993
- DURSUN, Davut, **Siyaset Bilimi**, İstanbul, Beta Basımevi, 2003
- DURSUN, Davut, **Siyaset Bilimi**, İstanbul, Beta Yayınları, 2002
- DÜNDAR, Ali Merthan, "Askeri ve İdari Teşkilatlanması Bakımından Anadolu Selçuklu Devletindeki Orta Asya Etkileri", **Yüksek Lisans Tezi**, Hacettepe Üniversitesi, 1999
- ED.: Jonathan Shepard, **The Cambridge History of the Byzantine Empire c. 500 – 1492**, London 2008
- EDHEM, Halil, **Kayseri Şehri**, Haz: Kemal Göde, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1982
- ERSAN, Mehmet, "Türkiye Selçuklularında Devlet Erkânının Eğlence Hayatı", **Tarih Araştırmaları Dergisi**, İzmir, 2006
- FREELY, J., **Storm On Horseback: The Seljuk Warriors of Turkey**, London-New York, 2008

- GORDLEVSKİ, V. , **Anadolu Selçuklu Devleti**, çev. Azer Yaran, Ankara, Onur Yayınları, 1988
- GÖKSU, Erkan, “Türkiye Selçuklu Devletinde Gulâm Eğitimi ve Gulâmhaneler”, **Nüsha Şarkiyat Araştırması Dergisi**, yıl: 7, sayı: 24, Ankara, 2007
- İBN BİBİ, **El Evamirü'l-Ala'ıye Fil'ı-Umuri'l-Ala'ıye (Selçuk Name)**, C.I, Çev: Mürsel Öztürk, Ankara, T.C Kültür Bakanlığı Yayınları, 1996
- İBNÜL ESİR, **el-Kamil fi't-Tarih**, çev: M. Beşir Eryarsoy, Redaktör Mertol Tulum, İstanbul, Bahar Yayınları, 1986
- İNAN, Abdülkadir, “Eski Türklerde Teslim ve İtaat Sembolleri”, **Makaleler ve İncelemeler**, I, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1968
- KAFESOĞLU, İbrahim, **Selçuklu Tarihi**, İstanbul, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Kültür Yayınları, 1972
- KAFESOĞLU, İbrahim, **Türkiye Selçuklu Tarihçiliği**, İstanbul, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Kültür Yayınları, 1973
- KAFESOĞLU, İbrahim, **Türk Milli Kültürü**, Ankara, Ötüken Yayınları, 2002
- KAPANİ, Münci, **Politika Bilimine Giriş**, Ankara, Bilgi Yayınevi, 1988
- KAYA, Selim, **I. Gıyaseddin Keyhüsrev ve II. Süleymanşah Dönemi Selçuklu Tarihi (1192-1211)**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2006
- KAYA, Selim, **I. Gıyaseddin Keyhüsrev ve II. Süleymanşah Dönemi Selçuklu Tarihi (1192 – 1211)**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2006
- KIŞLALI, Ahmet Taner, **Siyaset Bilimi**, Ankara, Ankara Üniversitesi Basın-Yayın Yüksekokulu Yayınları, 1987

- KOCA, Salim, "Selçuklu İktidarının Belirlenmesinde Rol Oynayan Güçler ve Alâeddîn Keykubâd'ın Türkiye Selçuklu Tahtına Çıkışı", **Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, Konya, 2009
- KOCA, Salim, "Sultan I. İzzeddin Keykavus ile Melik Alâeddin Keykubad Arasında Geçen Otorite Mücadelesi", **Bellekten**, LIV/211, Ankara, 1990
- KOCA, Salim, **Sultan I. İzzeddin Keykâvus**, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 1997
- KOCA, Salim, **Türk Kültürünün Temelleri c. II**, Ankara, Kültür Yayınları, 2003
- KOCA, Salim, "Türkiye Selçuklu Sultanı I. İzzeddîn Keykâvus'un Aldıkları ve Kullandıkları Hâkimiyet ve Hükümdarlık Sembolleri", **Bellekten**, LIX /224, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 1995
- KOÇAK, Ramazan, "Türkiye Selçuklu Devletinde Hükümet Teşkilatı", **Yüksek Lisans Tezi**, Gazi Üniversitesi, 1994
- KÖPRÜLÜ, M. Fuad, **İslâm ve Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları ve Vakıf Müesseseleri**, İstanbul, Akçağ Yayınları, 1983
- KÖPRÜLÜ, M. Fuat, **Anadolu Selçukluları Tarihinin Yerli Kaynakları**, Ankara, Bellekten, VII, 1943
- KÖYMEN, Mehmet Altay, **Selçuklularda Devlet**, Ankara, Bellekten, LI/201, 1988
- LAMARTINE, de, Alphonse, **Osmanlı Tarihi**, Çev: Serhat Bayram, İstanbul, Kapı Yayınları, 2008
- LEİSER, G., **A History of the Seljuks**, USA 1988

- LİPSON, Leslie, **Politika Biliminin Temel Sorunları (Siyaset Bilimine Giriş)**, çev. Tuncer Karamustafaoğlu, Ankara, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1978
- LİPSON, Leslie, **Siyasetin Temel Sorunları**, çev. Fügen Yavuz, İstanbul, Türkiye İş Bankası Yayınları, 2005
- MÜNECCİMBAŞI AHMET BİN LÜTFULLAH, **Karahanlılar ve Anadolu Selçukluları**, İstanbul, Türkiye Basımevi, 1939
- NİZAMÜL-MÜLK, **Siyasetname**, İstanbul, Antik Kitap, 2010
- OCAK, Ahmet Yaşar, **Anadolu Selçukluları ve Beylikleri Dönemi Uygurluğı**, Ankara, Kùltür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2006
- ÖZTEKİN, Ali, **Siyaset Bilimine Giriş**, Ankara, Siyasal Kitabevi, 2003
- PAKALIN, Mehmet Zeki, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, I-III, İstanbul, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1971
- RİCE, T. T., **The Seljuks in Asian Minor**, London 1961
- RUSSELL, Bertrand, **İktidar**, İstanbul, Cem Yayınevi, 2002
- SAFRAN, Mustafa, "Alâaddin Keykubad'ın Otorite Anlayışı ve Ümera Katli Meselesi", **Selçuk Dergisi**, Konya, S. 3, 1988
- SEVİM, Ali, "Keyhusrev I", **DİA**, XXV. Cilt, Türkiye Diyanet Vakfı yay., 2002
- SEVİM, Ali, "Keyhusrev I", **DİA**, XXV. Cilt, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı yay., 2002
- SÜMER, Faruk, "Keykubad I", **DİA**, XXV. Cilt, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı yay., 2002
- SÜMER, Faruk, **Selçuklular Tarihinde İğdişler**, İstanbul, TDAD, 35, 1985

- ŞAVK, Serkan, “Türkiye Selçukluları Devrinde Haberleşme”, **Yüksek Lisans Tezi**, Hacettepe Üniversitesi, 2007
- ŞENGELİYA, N. N. , **XI. - XIII. Yüzyıl Gürcü Tarihçileri Göre Selçuklular**, Tarih İnceleme Dergisi, 2007
- TANERİ, Aydın, “Türk Tarihinde “Eman” Kurumu”, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi**, c. 17, sayı 28, Ankara
- TURAN, Osman, “Keyhusrev I”, **İA**, VI. Cilt, İstanbul Maarif Basımevi, 1955
- TURAN, Osman, “Keykavus I”, **İA**, VI. Cilt, İstanbul Maarif Basımevi, 1955
- TURAN, Osman, “Keykubad I”, **İA**, VI. Cilt, İstanbul Maarif Basımevi, 1955
- TURAN, Osman, **Selçuklular Zamanında Türkiye**, İstanbul, Ötüken Yayınları, 2004
- TURAN, Osman, **Türkiye Selçukluları Hakkında Resmi Vesikalar**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1988
- TURAN, Refik, **Türkiye Selçuklularında Hükûmet Mekanizması**, İstanbul, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2005
- TURGAL, Hasan Fehmi, **Anadolu Selçukîleri: Münecimbaşıya göre**, İstanbul, Türkiye Matbaası, 1935
- UYUMAZ, Emine, **Alâeddin Keykubad Devri Türkiye Selçuklu Devri Siyasî Tarihi**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2004
- UYUMAZ, Emine, **Anadolu Selçuklu Sultanı I. Alâeddin Keykubad Dönemi (1220 -1237) Bir Bakış**, İstanbul, Cagito, 2001
- UYUMAZ, Emine, **Anadolu Selçuklu Çağı Kronolojisi**, İstanbul, Cagito, YKY, 2001

UZLUK, Feridun Nâfiz, **Anadolu Selçukluları Devleti Tarihi III**, Ankara, 1952

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, **Osmanlı Devlet Teşkilâtına Medhal**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1988

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, **Osmanlı Tarihi**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2009

VRYONIS, Speros, “ Selçuklu Gulâmları ve Osmanlı Devşirmeleri ”, çev: Tuncay Birkan, **Cogito**, s. 29, 2001, s. 93 -114

ÖZET

SADAY, Barış, Türkiye Selçuklu Devlet Adamı Seyfeddin Ayaba, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2012

“Türkiye Selçuklu Devlet Adamı Seyfeddin Ayaba” adlı bu çalışmada temel amaç, Emir Seyfeddin Ayaba'nın XII. ve XIII. yüzyıllarda Türkiye Selçuklu Devleti içerisindeki faaliyetlerini açıklanmaya çalışılarak Seyfeddin Ayaba'nın, devlet içerisindeki nüfuzunun ne seviyede olduğu ortaya koymaktır. Bu cümleden hareketle, tezde onun devlet içerisindeki rolünü ve oluşturduğu güç odağı grubunun nasıl ve hangi şartlar altında geliştirdiğini ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Tezin konusu XII. ve XIII. yüzyıllarda yaşamış olan Seyfeddin Ayaba ve onun oluşturduğu baskı grubunun analiz edilmesidir. Zamansal olarak tezin sınırlılığı, Seyfeddin Ayaba yaşadığı XII. yüzyılın ikinci yarısı ile XIII. yüzyılın ilk çeyreği olan aralıktır. Bu sebeple tezin zamansal sınırı XIII. yüzyıl eksenli olmakla birlikte, konunun daha iyi anlaşılabilmesi için XII. yüzyıl ile XIII. yüzyılın ikinci çeyreği arasındaki süreci kapsamaktadır. Mekânsal sınırlılık ise Seyfeddin Ayaba'nın yaşadığı Türkiye Selçuklu Anadolu'su ile Sultanlarla gittiği yerlerdir. Araştırmanın konusunu oluşturacak olan bu dönem içerisinde yazılan kaynakların yanında modern dönemde yazılan ve konu ile alakalı olan telif ve tetkik eserler de araştırmanın kapsamı dâhilinde bulunmaktadır.

Tezde uygulanacak olan yöntem ise ana kaynaklar incelenerek bir terkip oluşturulacaktır. Bu oluşturulan terkip analiz edilerek doğruluğu kanıtlandıktan sonra mevcut konuyla ilgili telif ve tetkik eserlerde kullanılarak tezin amacına uygun bir metin haline getirilecektir.

Anahtar Sözcükler:

1. Seyfeddin Ayaba
2. I. Alâeddin Keykubad
3. Türkiye Selçuklu
4. İktidar
5. Güç Odağı

ABSTRACT

SADAY, Barış, Turkey Seljuk Statesman Seyfeddin Ayaba, Masters Thesis, Ankara, 2012

In this research entitled "Turkey Seljuk Statesman Seyfeddin Ayaba", the aim is, by trying to explain the activities of Emir Seyfeddin Ayaba in the Turkey Seljuk Empire during the XII'th and XIII'th centuries, to present what the level of Seyfeddin Ayaba's influence was in the state. Based on this statement, his role in the state and how and under which conditions he has formed the power groups have been attempted to be put forth in the dissertation.

The subject of the thesis is the analysis of Seyfeddin Ayaba, who lived in the XII'th and XIII'th centuries and the pressure group he had formed. In terms of time, the thesis is limited to the interval between the second half of the XII'th century and the first quarter of the XIII'th century in which Seyfeddin Ayaba lived. Therefore, although the thesis covers the XIII'th century, in order for it to be better understood, it encompasses the period between the XII'th century and the second quarter of the XIII'th century. On the other hand, in terms of time, the thesis is limited to the Turkey Seljuk Anatolia in which Seyfeddin Ayaba lived and the places he travelled to with the Sultans. Apart from the sources written during this period which will form the subject of the research, copyrighted and investigative books written in the modern period and which are related to the subject also exist within the scope of the research.

The method to be used in the thesis is to form a composition by reviewing the main sources. After the validity of this composition formed is proven by being analyzed, with the use of copyrighted and investigative sources, it will be turned into a text which is appropriate to the aim of the thesis.

Key Words:

1. Seyfeddin Ayaba
2. Alâeddin Keykubad I
3. Turkey Seljuk
4. Power
5. Power Groups